

Vipavski glas

št. 28

SPOMINSKA-PLOŠČA

v počastitev živih in padlih udeležencev svetovne vojne

1914

iz Občine

1918

VÍPAVA

A. Anđalovec

A. Bajc

J. Lekan

J. Kobal

A. Bratovc

P. Burič

M. Deklerc

J. Samet

M. Šenič

L. Kanc

J. Kocmanec

A. Lavrenčič

F. Lahič

F. Berjancič

K. Berjancič

K. Kadelja

Rajko Vidlič

K. Kelič

Š. Štetič

Š. Štetič

J. Jecič

F. Krampos

ma j '94

DESIDERATA - ZAŽELJENO

(Besedilo iz leta 1692, ki so ga našli v cerkvi sv. Pavla v Baltimoru)

Spokojen hodi skozi trušč in naglico sveta in se spominjaj miru, ki ga najdeš le v tišini. Kolikor je mogoče, bodi v dobrih odnosih z vsemi ljudmi. Svojo resnico pripoveduj mirno in jasno in prisluhni drugim, tudi neumnim in nevednim, zakaj vsakdo ima svojo zgodbo. Izogibaj se bučnih, napadalnih ljudi, ker so breme za dušo. Ne primerjaj se z drugimi, da ne postaneš zagrenjen ali ohol, kajti vedno bodo večji in manjši od tebe. Veseli se svojih načrtov. Ohrani navdušenje za svoj poklic, naj je še tako skromen, saj je pravi zaklad v spremenljivih časih. Pri poslih bodi pazljiv, kajti svet je poln prevar. A zato nikdar ne spreglej, da je tudi zvrhan kreposti. Mnogi hodijo za visokimi vzori in povsod je življenje polno junaških dejanj. Bodi, kar si. Bodi svoj. In nikoli ne igraj ljubezni. Pa tudi ne preziraj je, čeprav si razočaran in ogorčen, zakaj ljubezen je večna, kakor je večna tudi trava. Spokojno sprejmi izkušnje let, drugo za drugo skladno odlagaj stvari iz mladosti. Neguj duhovno moč, da te bo obvarovala nenadne nesreče. In ne spravljal v žalost samega sebe z izmišljotinami. Mnogi strahovi se rodijo iz utrujenosti in osamljenosti. Vzdržuj zdravo disciplino, a vedno bodi do sebe tudi blag.

Otrok veselja si, nič manj, kot so to drevesa in zvezde. Pravico imaš biti tu. In če to veš ali ne - vse v vesolju poteka natančno tako, kot je prav. Bodi torej v miru z Bogom, vseeno kako si ga predstavljaš. In ne glede na to, kakšno je tvoje delo in kakšne težnje v bučnem vrvenju življenja, ohrani mir v duši. Kljub vsej nesnagi in žalosti, kljub vsem izničnim sanjam, je svet vendarle čudovit.

Bodi pozoren. Bodi srečen.

VSEBINA:

Iz naše preteklosti

JZ pobočje Nanosa in vojna	 stran	1
Mlad vojak na fronti	 stran	4
Cerkvica je v Nanos vtkana	 stran	6
Strici so mi povedali	 stran	8
Žuntova jama	 stran	11

Predstavljamo vam

Virgil Šček-politik	 stran	13
---------------------	-------------	----

Iz naše KS

Glasovali bomo za novo občino Vipava	 stran	19
Kako zopet do občine Vipava	 stran	21
Projekt palače Lanthieri	 stran	24

Kulturni dogodki v Vipavi

Oživljanje praznovanja sv. Florjana	 stran	34
Tantadruj med nami	 stran	35

Za dom in družino	 stran	37
-------------------	-------------	----

Odmevi	 stran	39
--------	-------------	----

Javno sporočilo	 stran	43
-----------------	-------------	----

Pleve in drobtine	 stran	45
-------------------	-------------	----

JUGOZHODNO POBOČJE NANOSA - AVSTRIJSKE UTRDBE - IN VOJNA

Med Vipavo, Gradiško Turo in Šembiško Turo so bile že od nekdaj številne steze, ki so nas vodile na Nanos. Prebivalci tega dela doline so imeli svoje parcele v bližnjih nižjih predelih Nanosa in na njem. Vsak je hotel priti na Nanos po čim bližji poti, čeprav so le-te bile pogosto zelo strme.

Na Nanosu so sekali drevje za gradnjo hiš; za tramovje, pode, okna, vrata in druge potrebe. Po pobočju Nanosa so sekali manjše drevje jesena, hrasta in gabra za količke (paladiče). Posekana drevesa so z verigami tesno povezali v tako imenovane vale (butare) in jih po strminah spuščali, da so se same odkotalile v dolino. Tam so jih naložili

na voz in odpeljali domov. Ta les so uporabljali za količke pri trtah in jih zamenjali v treh do petih letih. Vsaka mlada trta je imela svoj količek, pozneje pa ji je bilo treba dodati še par drugih. Tako je trte obsijalo vroče sonce z vseh strani, tako je bilo grozdje dobro in vino kvalitetno. Zaradi velike sečnje so bile obširne površine razredčene ali pa povsem posekane. Raslo je vse več trave in resja, ki so ju kosili za krmo in steljo, pasli ovce in govejo živino, kjerkoli je bil dostopen teren za te živali. Danes tega ni več in vsa položna in strma pobočja so po večini zaraščena. To vpliva na vegetacijo, povzroča več vlage in nekaj manj burje.

Vrnimo se nazaj za več kot tri četrt stoletja, ko so tod po vrhovih in pod njimi v zavetju Avstrijci gradili utrdbe; ker je bilo več stez na Nanos in tudi zato, ker je v bližnji dolini potekala glavna cesta. Za obrambo pred prodirajočimi Italijani so Avstrijci gradili drugo obrambno linijo. V tistem času, ko so Italijani prodrli fronto v 1917.letu na Banjški planoti, je Avstrijecem že kar trda predla, takrat so pospešili utrjevanje druge obrambne linije - fronte na Nanosu. Trdnjave so se vrstile od Sanabora do Šembiške Ture. Najbolj utrjeno področje je bilo pri Sanaboru in od Gradiške Ture do Šembiške Ture.

Ko danes prehodimo pot po grebenu Gradiške Ture do Šembiške Ture, lahko najdemo še kakšnih devet obrambnih gnezd - utrd, zgrajenih iz suhih zidov, iz samega kamnja brez malte. Mogoče zato, da ni bilo opaziti svetlejšje malte v obzidju, kar bi sovražniku pomagalo odkriti branilce za zidovi. Lahko je bil vzrok tudi ta, da zaradi hitrega preobrta na Soški fronti, ni bilo več časa za počasnejšo gradnjo utrd. Te kamnite utrdbe so namreč pričeli graditi v 1916. letu in bili so zares dobri mojstri, da so vezali kamnje v zidove brez uporabe malte. Eno od teh utrd na zahodni strani Podraške Ture, na dominantnem položaju, so lani podrli, ko so postavljali pasivni repetitor.

Iz tega vojnega časa je vodnjak na Guršcah in manjši vodnjak v Škavnici, ki ga je možno še najti, čeprav je vse poraščeno z drevjem in grmičevjem. V bližini kapelice, v Globoki dolini, so zgradili leseno barako za bolnišnico. V Lozi in pod vrhom, preden se Trška pot spoji s Sanaborsko potjo, so Italijani po zasedbi leta 1930 napravili betonske zbiralnike za deževnico. V bližini pod sedanjo cesto v Krajih pa je v zemlji betonski rezervoar.

Danes lepo markirano planinsko pešpot, ki vodi z Gradišča na Nanos, pod vrhom Gradiške Ture, prečka steza iz teh vojnih dni. Ta steza je sem ter tja vklesana v skale in ponekod še dobro vidna. Uporabljali so jo za prenos

raznega materiala pri postavljanju utrd in žičnih ovir.

Linija žičnih prepek je potekala čez Guršce, Babno Mrvo, Škavnico, Lipenškim hribom, Grmado, Gradiško Turo, Podraško Turo, Šembiško Turo, nato pa se je vila do Razdrtega. Avstrijci so te ovire postavljali kakšnih 100 do 200 metrov pod vrhovi teh hribov.

Na naši strani (takrat avstrijski) je bil poveljnik V. armade Svetozar Borojevič. Glavno poveljstvo je imel v Postojni, vodil je organizacijo in obrambo soške fronte in odbil več italijanskih ofenziv. Na nasprotni strani je poveljeval Luigi Cadorna, maršal Italije, načelnik italijanske vojske od 1914. leta. V prvi vojni je vodil enajst zaporednih ofenziv ob Soči. Toda to ni prineslo kakšnega večjega uspeha. Ko so meseca oktobra 1917. leta avstrijsko-nemške sile prodrle fronto pri Kobaridu, je bil Cadorna degradiran s položaja načelnika generalnega poveljstva in rehabilitiran šele pod Mussolinijem 1924. leta.

V šesti ofenzivi 1916. leta so Italijani zasedli Gorico, v naslednjih dneh so nameravali priti do Trsta, kar jim ni uspelo. Na soški fronti so Italijani v 10. in 11. ofenzivi prodrli čez Sočo in zavzeli Banjško planoto; s tem se je končalo njihovo prodiranje proti našim krajem.

Prodor Avstrijcev in Nemcev pri Kobaridu je potisnil Italijane daleč nazaj

do reke Piave. Da so jih tedaj rešili, so morale priti na pomoč britanske in francoske divizije. Italijani so takrat po divjem umiku prepevali: **"Piave mormora, non passa lo straniero..."** (Piava šumi, tujec je ne bo prešel...). Po končani vojni so Italijani napisali na pomnik, ki je bil postavljen ob reki: **"Piave, Piave - fiume sacro"** (Piava, Piava - sveta reka). Menili so, da jih je ta velika reka rešila pred nadaljnjim prodiranjem Avstrijcev v Italijo. Vzrok pa je bil povsem drugje - namreč razpad Avstro-Ogrske države. Kdor hodi po Nanosu ali planinari in se zanima za pretekle vojne čase, naj si

vendar je bilo to le rutinsko. Enega od teh globoko izkopanih jarkov v kamnit teren vidimo na hribu desno od Vrat na Lipenškem vrhu, to je iz 1946. do 1948. leta.

Ti nekdanji vojni razpadajoči objekti na Nanosu ostajajo le še kot bled spomin na tiste dni prve svetovne vojne, ko se ni vedelo, kje bo pristala bojna črta - fronta, in na uničenje, ki ga je takrat prizadela na Goriškem, zahodnem Krasu in Tolminskem. Naš del Vipavske doline pa je bil rešen vojnega pustošenja. Na sredi vipavskega pokopališča stoji spomenik padlim Vipavcem v prvi vojni. Na njem so vklesani priimki in imena

ogleda te utrdbe, ki so v dokaj razpadajočem stanju, vendar so ponekod še dobro vidne. S tem si obudi spomin na prvo svetovno vojno, na kamnite stene in pod njimi preplet iz ukrivljenih železnih drogov in bodeče žice... Napad in obramba v prvi vojni sta bila v primerjavi z drugo vojno blažja, če sploh lahko uporabim ta izraz. V drugi vojni so že uporabljali v pešadiji minomete, ki se jim ne da ubraniti v strelskih jarkih. Ob tem je možen napad iz letal, ki obstreljujejo s strojnimi, topovi, raketami ter kjerkoli lahko odvržejo svoj smrtonosni bombni tovor. Po drugi svetovni vojni se je JLA vkopavala v kamnitem terenu Nanosa,

enaintridesetih padlih in umrlih za posledicami vojne, kar je velik krvni davek za takratno malo število prebivalcev tega naselja. Ob vipavskem pokopališču se nahaja tudi bolj zapuščeno vojaško pokopališče. Na njem so pokopani številni tuji vojaki iz raznih dežel takratnega Avstro-Ogrskega cesarstva. To so bili po večini težki ranjenci na italijanski fronti, prepeljani v tukajšnjo zasilno bolnišnico, kjer so za posledicami ran umrli. Vsi Vipavci, ki so padli v prvi svetovni vojni na tuji zemlji in tuji vojaki, pokopani na vojaškem pokopališču, so nam vsem živim v opomin o nesmiselnosti te krute krvave vojne.

Franc Cerovšek

Opomba pisca:

Kratko pojasnilo o zgrajenem objektu na Podraški Turi. Pasivni repetitor (plošča) je zgrajen, da omogoča povezavo za telefonske pogovore med Gorico in Ajdovščino. Deluje v smeri Nova Gorica - plošča oddaja signal občini Ajdovščina, ta omogoča Ajdovščini 480 telefonskih zvez. Postavitev tega objekta je stala 1.000.000 mark.

MLAD VOJAK NA FRONTI

Že kot otroka so me zanimali razni zgodovinski dogodki, večkrat sem spraševal svojega očeta, kako je bilo v prvi svetovni vojni. Kot sedemnajstletni fant je moral iti k vojakom na Češko v Josefstadt (Jožefovo). Tam so jih kar na hitro v dveh mesecih izurili v vojaški veščini. Bil je pri dragonarjih in to ni bilo lahko, poleg sebe in orožja je moral skrbno varovati še konja.

Mlad vojak pred odhodom na fronto.

Po končanem rekrutskem urjenju so jim obljubili, da bodo šli domov na dopust. Zato so se zadnje dni na to pripravljali, uredili svoje dragonske paradne uniforme, ki so bile zelo lepe, saj so te enote imeli v tistih časih za elitno vojsko. Naslednji dan, ko naj bi jih poslali na dopust, so dobili ukaz, naj paradne obleke zamenjajo z vojnimi in dali so jim bojno opremo. Tako so jih namesto na obljubljeni dopust poslali na rusko fronto. Med razočaranimi mladimi vojaki je bila taka jeza, da so besno trgali visoke ovratnike na bluzah in našitke paradnih oblek, se ve, da teh oblek niso nikdar več imeli. Po razpadu carske Rusije 1917. leta je bilo na rusko-poljski fronti premirje. Nato so jih prepeljali na italijansko

fronto, najprej v Codroipo, Motta di Livenza in za tem k reki Piavi in tam so bili dalj časa vkopani v strelskih jarkih na levem bregu. Na nasprotni strani so Italijani imeli zelo močno artilerijo in so nenehno obstreljevali avstrijske položaje. Avstrijci so se v bojnih jarkih hranili samo s suho hrano, po večini iz konzerv. Bili so žejni, toda kako priti do vode? Ker ni bilo tekoče v bližini, so pili iz mlak in iz lukenj, skopanih od granat. Ta voda je bila po navadi roza barve od krvi padlih in ranjenih vojakov.

Poleg strelnega jarka, kjer je ležal moj oče, so imeli skopano zemljanko in v njej hranili golobe pismonoše, da so z njimi vzdrževali vezo s štabom v zaledju. Nekega dne je tudi v ta prostor treščila granata, pobila vojake in večji del golobov, preostali pa so odleteli v neznano.

Avstrijci so začeli ofenzivo, da bi Italijane pregnali še z desnega brega reke Piave, a to jim ni uspelo. Zato so se v strogi tajnosti odločili, da uporabijo strupen plin (fosgen) in ga spustili na drugo stran. Zaradi tega plinskega napada je bilo na italijanski strani, na tem delu fronte, vse mrtvo; le ena mula ob koritu vodnjaka je ostala živa. Očitno ji je tekoča voda pri napajanju rešila življenje. Med mrtvimi italijanskimi vojaki je bil tudi dežurni vojak, sedeč na klopi pod zvonom.

Tudi živali so služile na vojnih pohodih, saj so nosile orožje in strelivo.

Naslonjen je bil na zid s postrani nagnjeno glavo, v rokah pa je še vedno držal vrstico od zvonca. Izgleda, da je tudi njega zadušil plin, preden je uspel zazvoniti alarm (preplah).

Avstrijci so hoteli še dalje prodirati na drugi strani Pijave in so v naglici postavili pontonske mostove. Vojake so nahranili s suho hrano, to je bila vojaški komis in slanina, za pijačo pa rum, ter jih pognali v "sturm". V tem divjem boju, prsi ob prsi, z bajonetom na puški, je bil moj oče težko ranjen v glavo, ramo, stegno in roko. Neki italijanski vojak mu je v obrambi vrgel pod noge ročno granato. Odnegli so ga v bolnišnico, pozneje je bil poslal domov na okrevanje.

Ko se je malo pozdravil, je moral oditi nazaj na fronto in to na Balkan, v zahodno Grčijo in Albanijo. Bili so spet hudi boji v grško-albanskih gorah. Toda prva svetovna vojna se je bližala h koncu in iz Albanije se je po razpadu Avstro-Ogrske monarhije vrnil domov. Doma so ga že čakali preživeli bojni tovariši in spraševali njegove domače, če je ostal živ. Takoj ob prihodu domov je odšel spet v boj, tokrat za našo severno mejo na strani slovenskega generala Maistra. Boril se je z Avstrijci, po večini na Koroškem, dokler tudi tega po dolgem času ni bilo konec.

Juhuhu, vojne je konec!...

Tu je opisan samo majhen del dogodkov mladega vojaka, ki je preživel vojne strahote in ostal živ. Zadnjo besedo po prvi svetovni vojni je imela diplomacija. Precejšnji del našega ozemlja ni pripadel takratni Sloveniji (Dravski banovini) oziroma SHS. Zaman so padale žrtve v prvi svetovni vojni - slovenski možje in fantje. Prišlo je še do druge svetovne vojne in končno je prišel čas, da je večji del naše Primorske bil priključen k matični domovini - Sloveniji.

Franc Cerovšek

Op. pisca:

- dragonarji - avstrijski konjeniki
- komis - vojaški kiselkasti kruh iz pšenične in ržene moke
- sturm - juriš, napad na nož
- Maister - Rudolf, Vojanov (1874-1934), slovenski general in pesnik; 1918. poveljeval v bojih za Koroško, prevzel oblast v Mariboru in bil komandant jugoslovanske vojske na plebiscitnem ozemlju
- SHS - Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, pozneje imenovana Jugoslavija
- fosgen - dušljivec, strupen plin, delujoč na sluznico, spojina klora in ogljikovega monoksida (bojni plin v prvi svetovni vojni).

CERKVICA JE V NANOS VTKANA... - Sv. Miklav "pod Goro"

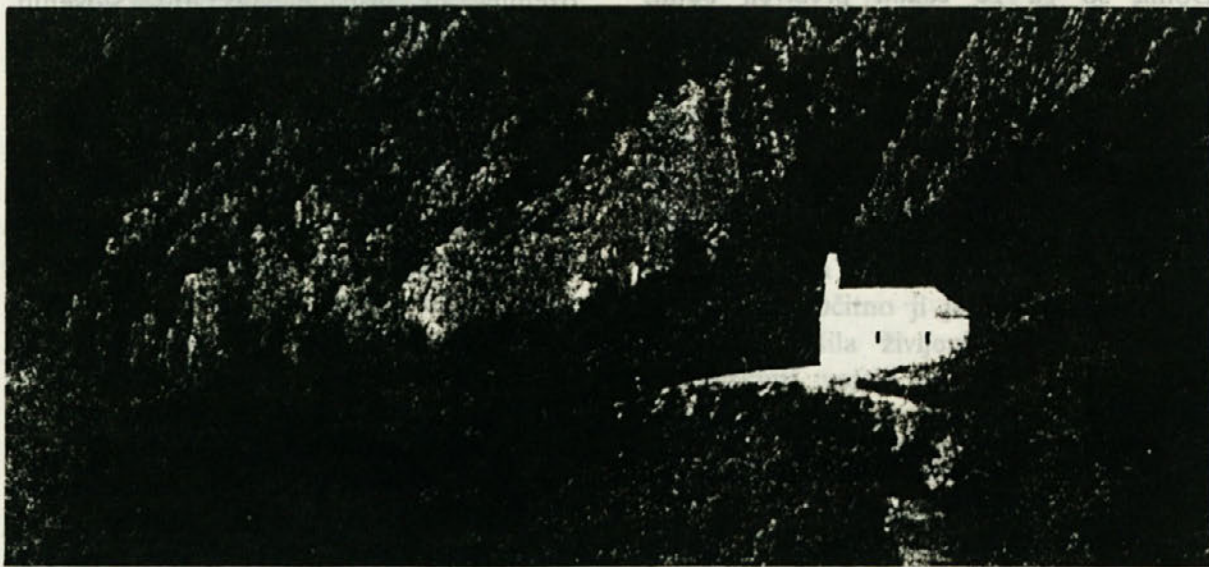
V 20. številki Vipavskega glasa je Leon Kodre poročal o "nedeljskem izletu k cerkvi sv. Miklava". Prispevek je nastal še v času, ko je bila cerkev obdana z gradbenim odrom in so pri njej potekala temeljita obnovitvena dela. Pisec prispevka je pohvalil prizadevne Šembidce in spodbujal še koga, "da bi si sv. Miklava ogledal".

Zdaj ima cerkev popolnoma novo podobo. To je zasluga mnogih dobrih in požrtvovalnih ljudi, zlasti iz šembijske fare, kamor cerkev spada, in Gradiščanov, ki so nanjo tudi zelo navezani. Ti niso hodili cerkve samo gledat, ampak so že od prvih očiščevalnih del pri razpadajoči cerkvi l. 1987, posebno pa pri glavnih obnovitvenih delih v letih 1991 do 1993, dali "kakšno roko ali pa tudi obe" z delom ali denarnimi prispevki.

Naj bralci Vipavskega glasa še kaj zvedo o tej cerkvi.

priporočali sv. Miklavžu. Mogočna kulisa nanoškega skalovja v ozadju, razkošen razgled po zgornji Vipavski dolini in Vrheh in temna zelenina črnega hrasta tik nad cerkvijo dajejo kraju svojstveno značilnost. Kaj je nagnilo naše prednike, da so tu zgradili cerkev? Mikavno vprašanje, ki kliče po odgovoru. Zanesljiv odgovor pa je težko najti. Zgodovinskih verodostojnih virov je malo. Raziskovalec preteklosti pa mora svoje ugotovitve utemeljevati predvsem s pisanimi dokumenti. Vendar ti niso vedno ohranjeni ali pa ne vedno dostopni. Podobno je z zgodovino te podružne cerkve, "v Nanos vtkane", kakor jo je označil podraški pesnik Fran Žgur.

Zasledil sem ugotovitev nekega krajevnega zgodovinarja, da je bilo ozemlje zgornje Vipavske doline pred davnimi stoletji izpostavljeno poplavam in naliveom, zato so se ljudje priporočili

"Podružnico sv. Nikolaja vgladamo potuje iz Šentvida v Vipavski trg prav v sredi Nanosa med skalovjem v pomorski visočini 443 m, popolnoma na samotnem kraju" je zapisal kronist pred več kakor 100 leti, ko je pripravil zapis za knjigo Postojnsko okrajno glavarstvo.

Čudovito lego so naši predniki izbrali za svetišče, kjer bodo čistili Boga in se

sv. Miklavžu in gradili njemu posvečene cerkve ali posamezne oltarje. Ker vemo, da so sv. Miklavža verni ljudje v preteklosti izbrali tudi za priprošnjika v zvezi z vodno močjo in vodnimi poklici, je mogoče na tem tudi kaj resnice. Morda je bila ta cerkev "pod Goro" zgrajena kot votivna, kar pomeni, da so jo zgradili po kakšni zaobljubi.

Z dvema letnicama imamo opravka, ko brskamo po sledih starejše zgodovine cerkve. Letnica 1608 je bila vklesana na poznogotskem portalu. Listina v arhivu šembijske župnije pa izpričuje datum 30. julij 1699, ko je cerkev in oltar posvetil tržaški škof J. F. Miller.

Zanimiv je zapis iz prejšnjega stoletja v župnijski kroniki. Tam je zapisano, da je pri tej cerkvi vsako leto enkrat sveta maša, ob godu sv. Miklavža, sicer pa cerkev obiskujejo pastirji in tisti, ki iščejo zaklad. V popisu glavne imovine cerkve, ki ga je l. 1922 napravil takratni šembijski župnik Janez Kovač, je zabeležena ugotovitev, da so l. 1921 zlikovci kopali pod oltarjem zaklad in ga tako izpodkopali, da je le za las manjkalo, da se nastavek ni podrl. V istem dokumentu tudi beremo, da je oltar lep marmornat izdelek s sliko sv. Nikolaja, ki jo je na les naslikal Anton Irtitsch l. 1826, da so svetinje izginile in da sta kamnita kipa sv. Antona Padovanskega in sv. Florjana poškodovana. Zabeležke o "kopanju zaklada" opozarjajo na zanimivo ljudsko izročilo, ki je morebiti tudi kaj povezano z nastankom cerkve.

Veri in Cerkvi nenaklonjene razmere med 2. svetovno vojno in še posebej po njej ter človeška objestnost, ki v takih razmerah rada plane na dan, so bile vzrok, da je čez cerkev sv. Miklavža udarila uničujoča šiba, ki ji je zadala še mnogo hujše rane. Spominjamo se še strahotnega grmenja, ki je odmevalo od vojaškega strelišča v pobočju nanoških skal. Pri ogromnem številu izstrelkov iz težkega orožja, ki jih je desetletja spuščala jugoslovanska soldateska, je gotovo, da je marsikateri končal svojo pot v neposredni bližini cerkve ali prav v njej. Še deloma vidni sledovi pričajo o posledicah tega početja. Teže pa razumemo dejanja tistih, ki so cerkev onečasčali in iz nje odnašali, kar je bilo kaj vrednega ali kar je komu prišlo prav. Vseh krivcev za žalostno usodo tega svetišča v zadnjih petdesetih letih zanesljivo ne bi mogli odkriti, tudi če bi

se tega lotili. Lahko samo obžalujemo in upamo, da se taki časi ne bodo več ponovili.

Razdejana cerkev je kljub vsemu vabila. Tja so radi zahajali mnogi, ki niso imeli nobenih slabih namenov, njihov cilj je bil krajši gorski izlet, sled za divjadjo ali gozdarski opravki. Morda jih ni bilo tako malo, katerim se je iz srca utrnila goreča molitev, da bi prišli boljši časi za ta l. 1699 posvečeni kraj. Boljši časi so, hvala Bogu, prišli. L. 1987 je bila razpadajoča cerkev očiščena ruševin. Vaščani podgorskih vasi s šembijskim župnikom msgr. Antonom Štancarjem na čelu so se odločili za temeljito obnovo. Darovi dobrotnikov cerkve, nad 3000 prostovoljnih delovnih ur in več kakor 1000 plačanih delovnih ur - vse to je rodilo bogate sadove. Do cerkve je bilo speljane okrog 2 km nove poti, izvedena so bila naslednja večja dela: popravilo zidov in oboka nad prezbiterijem, postavitve novega betonskega ostrešja in strešne kritine s skrlami, izdelava lesenega stropa nad ladjo, popravilo zvonika, postavitve novega tlaka v cerkvi in okrog nje, obnova glavnega oltarja in postavitve daritvenega oltarja, izdelava novega portala, popravilo oken, notranji in zunanji omet, postavitve žlebov, strelovoda in še več raznih gradbenih in obrtnih del. Nabavljena sta bila manjša zvonova, težka 90 in 60 kg, posvečena sv. Miklavžu in sv. Florijanu in oskrbljena oprema za bogoslužje. Novo oltarno sliko sv. Miklavža je izdelal akad. slikar Tomaž Perko.

Ob zaključku obnovitvenih del je bilo tik pred godom sv. Miklavža lanskega leta več dni pravo praznično vzdušje, ki je doseglo višek na drugo adventno nedeljo, 5. decembra. Na ta dan je koprski škof Metod Pirih skupaj z duhovniki vipavske dekanije vodil slovesno blagoslovitev obnovljene cerkve ob udeležbi okrog 1000 ljudi, ki so se podali na ta zares lep kraj. Zdaj "sv. Miklav pod Goro" ne bo več samo kraj za bližnji gorski izlet, ampak predvsem kraj molitve in obhajanja mašne daritve.

Maše bodo v tej cerkvi vsaj trikrat na leto: na velikonočni ponedeljek, na nedeljo po godu sv. Florijana (4. maja) oziroma na nedeljo, ki je najbližja 9. maju (to je drugi spominski dan sv. Nikolaja), in nedeljo po 6. decembru (glavno praznovanje godu sv. Miklavža in spomin ponovne posvetitve cerkve). Morda pa bodo Gradiščani, ki imajo to lepo cerkev napol za svojo, poskrbeli,

da bo tu še kdaj v letu mašno opravilo. Dostop do cerkve je mogoč po dobro urejenih stezah z Gradišča, iz Poreč in Podbrega, s prevoznimi sredstvi pa po nanoški cesti in nato od odcepa "pri koritu" nad Barenco čez Zatrep po novi poti prav do cerkve.

Častilci sv. Miklavža in ljubitelji narave, lepo vabljeni!

Jurij Rosa

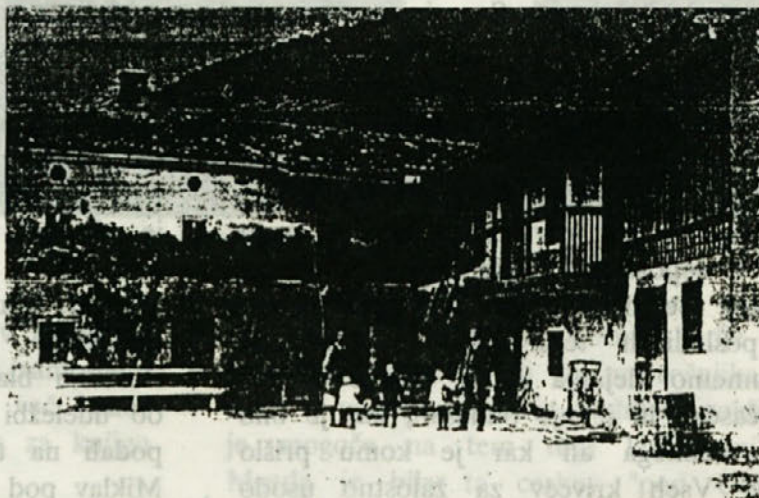
"STRICI SO MI POVEDALI" O VIPAVSKIH GOSTILNAH

K popolnejši sliki zgodovine Vipave spada tudi poznavanje družabnega življenja. Ljudje so se srečevali, med seboj občevali, trgovali, se veselili in žalostili v gostilnah na družabnih prireditvah in sejmih. Gostinstvo in turizem sta pomembni panogi vsakega gospodarstva. Za Vipavo, ki je bila dolga leta center Zgornje Vipavske doline sta bili privlačni, zato je bil tudi ekonomski učinek dober in je ljudem pomagal iz gospodarske stiske, ki je bila posebno pod Italijo zelo huda.

Lahko rečemo, da je bil "kmečki turizem" v Vipavi razvit že pod Avstrijo in vse do konca II. svetovne vojne. V 14-tih gostilnah, ki so obratovalle v Vipavi med obema vojnama, nekatere še pod Avstrijo, se je točilo domače vino, žganje in streglo domačo hrano. Večina gostiln je imela tudi balinišče, večje so nudile tudi prenočišča. Posebno živahno je bilo v dnevih sejmov, tako živinskih kot ob sejmih z drugim blagom. V Vipavo so prihajali po nakupih ljudje iz vse doline, vključno z Goro in celo Pivko. Poleg nakupov so opravili tudi uradne zadeve na uradih, saj je Vipava imela sodnijo, davkarijo in pošto. Poleg gostiln in trgovin je imela Vipava še znan hotel "Adria" in kopališče "Villo Ano".

Manjše kmetije so nudile še dodatno živahnost z znanimi "TRIFAMI", danes bi temu rekli "osmice". Takratne oblasti so dovolile obratovanje le trem "trifam" hkrati. Tako so ljudje doma prodajali domače vino osem dni in so za to plačali določeno občinsko pristojbino. "Trife" so bile označene z obešeno "frasko" pred hišo, to je bila lahko tudi veja bršljana. Ob srečanjih so se spraševali: "Si bil pod frasko?", to je pomenilo, da je bil na "trifi". Po koncu II. svetovne vojne se je zaradi politike, pritiska z davki, nacionalizacije in zaradi oznake "izkoriščevanje" skoraj vso privatno gostinsko dejavnost v Vipavi zatrla in uničilo.

Na kratko bom skušala "Pri Cunti" leta 1928.

povedati, kje in kako so delovale posamezne gostilne v Vipavi nekako od začetka tega stoletja do konca II. svetovne vojne.

1. V smeri Ajdovščina-Postojna je bila ob mostu čez Belo prva gostilna. Rekli so ji **GOSTILNA PRI FERJANŠČEVIIH** (sedaj hiša Franca Preglja). Gostje so bili vojaki in mladina, ker so imeli glasbeni avtomat. Poleg gostilne je bilo tudi posestvo. Opravljali so prevoz s konjsko vprego. Za cerkvene praznike so s konji prevažali ljudi v Log k maši.
2. Tik ob drugem mostu čez Belo v smeri proti Vrhpolju je obratovala **CUNTOVA GOSTILNA**, gospodarja Rafaela Cunta. Tu so se ustavljali Gorjani, ki so prihajali v Vipavo po nakupih, pa tudi pri domačinih je bila priljubljena. Tam so se zbirali, zapeli in pogosto kakšno tudi ušpčili.
3. Naprej v smeri proti trgu je bila in je še vedno **HROVATINOVA GOSTILNA**. To je bila znana gostilna z velikim posestvom. Oddajali so tudi prenočišča in imeli mesnico. Njen gospodar je bil Anton Hrovatin, ki je preuredil del stavbe v znano kulturno dvorano (potem nacionalizirana). Gostilna je imela veliko prometa, ker so ljudje hodili na razne kulturne prireditve, k temu je pripomogla tudi lokacija v bližini cerkve. Danes je tu še gostilna, kjer se zbirajo predvsem domačini in kvartopirci, na dvorišču je še balinišče, ki poleti oživi.
4. Par korakov dalje je nudila posebno izbiro majhna gostilna ali prodajalna **PRI PEGANOVIIH**. Imeli so žganjekuho in tu se je točilo domače žganje. V posebnem prostoru so prodajali tobak in sol, ki sta spadala pod italijanski monopol.
5. V sedanji ulici Milana Bajca je bila ena najstarejših gostiln v Vipavi, to je bila **LEKANOVA GOSTILNA**. Njen lastnik je bil Janez Lekan, pozneje je imela gostilno njegova žena. Privlačno za domačine je bilo balinišče, ki je še vidno. Tu so se ustavljali domačini, furmani in gozdarji. Na dvorišču se je prodajal les in parcele na Nanosu. Poleg gostilne in kmetije so imeli še prevoz z konji. Gostilna je slovela po dobri hrani in nizkih cenah. Ob posebnih praznikih je nudila gostom domače pecivo brezplačno (štrudelj, koline, krofe, štruklje). Imeli so velik hlev za prenočišče in oddih konjev. Zanimiva je tudi stavba, ki ima lesen gank in kamnito stopnišče, kar je značilnost primorske arhitekture. Družina je izumrla, stavba pa razpada.
6. Na trgu pred staro šolo je bil "bufet", kjer so točili samo pijače. Domačini so temu lokalu rekli **Pri Petrovščovih** (sedaj hiša Kebetovih).
7. V prostorih stare vinarske, kjer se sedaj nahaja menza, na trgu Pavla Rušta je bil pod Italijo lokal, imenovan "Dopo lavoro", kar pomeni "po delu". Njen lastnik je bil Furlan iz Italije, imenovan "Postir". V glavnem so bile tam stranke prehodne, ker je bila takrat čisto blizu avtobusna postaja. Nekdaj je bila tam posojilnica in sedež Kmetijskega društva Vipava.
8. Skozi veliko "kolono", v sedanji ulici Vojana Raharja so ljudje hodili v **HRIBOVO GOSTILNO**. Poleg kmetije so imeli tudi mesnico. Njena lastnika sta bila Ivan in

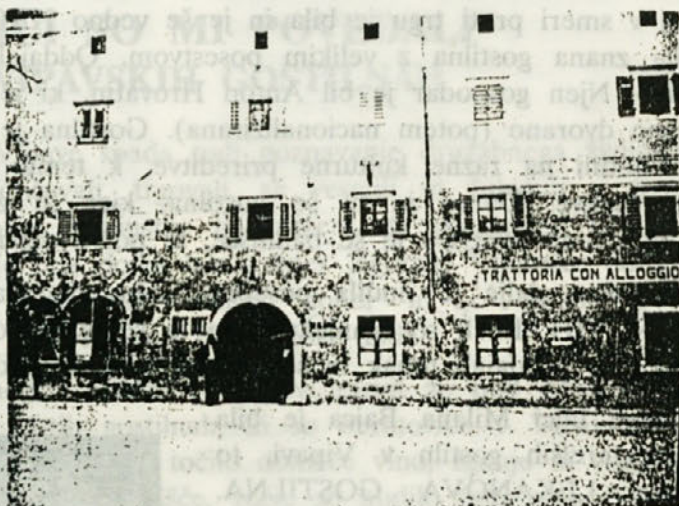

Lekanova gostilna.

Štefan Hrib. Ta gostilna je bila včlanjena v italijanski turistični klub "TURING". Nudila je dobro hrano in je bila poznana daleč naokoli. Vanjo so radi prihajali Kraševci in tržaški Slovenci. Mesnici in gostilni sta naredili dobro ime kuha in postrežba.

9. Vipava je premogla tudi lokal z imenom "BAR". Ta je spadal med boljše lokale z dobro kavo, likerji, ki so bili takrat v modi, ter dobrim pršutom. "Bar" je bil v hiši, kjer je sedaj knjižnica. Njegov lastnik je bil Karlo Kodelja, nekaj časa tudi tajnik občine Vipava. Zadaj na dvorišču je bilo balinišče. Stregli so na lepe okrogle mize, ki so imele levje noge. Posnetek teh lahko vidimo na vrtu restavracije Zemono. Lokal je imel tudi mizo za biljard. Tu so se zbirali tudi šahisti.

10. Le par korakov naprej po pločniku je bila in je še GOSTILNA PRI KRHNETOVIH, kjer so vsi poznali Janeza Krhneta po pesniški žilici. Slovca je po dobri hrani in pijači, posebno po lepo dišečem "teleflajšu".

Gostilna je imela *Krhnetova gostilna*.

zadaj posebno sobo za petje, da se ni slišalo predaleč zaradi italijanskih karabinierjev. Vedno so oddajali prenočišča. Tu je bilo veliko petja in živahnosti. Gostilna je imela velik promet. Družina Krhnetovih še danes nadaljuje tradicijo.

11. In že pridemo do hotela, ki je bil pod Italijo "Adria", drugače pa "Jadran". K objektu je spadala tudi Podskala. Oboje je bilo v lasti Karla Ferjančiča, po vojni pa nacionalizirano. Hotel je slovel daleč naokoli in je imel veliko prometa. Poznali so ga Tržčani in tržaški Čehi, ki so ob nedeljah prihajali v Vipavo z avtobusi in se hladili v hladu Podskale. Tudi italijanski oficirji so najraje stanovali in se hranili v hotelu. V lepo urejeni Podskali jih je privlačilo tudi balinišče, v *Natakarice v hotelu Adria, leta 1937.*

hotelu pa prostor za šahiste. S hrano in pijačo so bili zadovoljni tudi zelo zahtevni gostje. Vedno so oddajali prenočišča, posebno Tržčanom in italijanskim oficirjem.

12. Nekaj časa so imeli gostilno tudi pri PERHAVČEVIH na mostu čez Vipavo. Zraven je bila še kmetija z veliko gozda.
13. V hiši nasproti izvira Lipce je bila GRABRIJANOVA GOSTILNA. Gospodarja sta bila sorodnika vipavskega dekana Jurija Grabrijana. Poleg gostilne so imeli še mlin, trgovino, posestvo z gozdom.
14. In tako pridemo do zadnje postaje VILLE ANE, last gospodarja Mirka Princeša, ki je bil vipavski župan. Villa Ana ima dolgo in pestro zgodovino. Poznana je bila po kopališču, ki ga ni bilo daleč naokoli. Gospodar je zgradil še kegljišče. Gostilna je nudila počitek in lepo okolico. Mladina je od daleč hodila poslušat slovenske pesmi in drugo glasbo, ki se je predvajala na gramofonskih ploščah in je bila slišna v vseh prostorih lokala. Kljub temu, da je bilo prepovedano v javnih lokalih takrat predvajati slovensko glasbo, je gospodar Mirko kupil v Trstu gramofonske plošče s slovenskimi pesmimi in jih predvajal. Zato so ga hoteli karabinierji kaznovati, pa jim je hitro odgovoril: "Zakaj bi kaznovali mene, kaznujte raje trgovino, ki v Trstu javno prodaja te plošče".
- Kopališče na Villi Ani je bilo zgrajeno še pred I. svetovno vojno z občinskim denarjem, ker je bilo tudi kopališče občinsko. Imelo je veliko kabin, za uporabo je bilo treba plačati majhno pristojbino. Za mladino in otroke so organizirali kolonije. Kopališče je nastalo tako, da so speljali Gacko v bazen, ki je nudil užitek plavalcem od blizu in daleč.

Lokale in gostilne so imeli v Vipavi v glavnem domači ljudje. Lokali so bili v velikih kmečkih prostorih in boljših hišah. Zanimiva je ugotovitev, da so težo prometa v glavnem nosile gospodinje, ki so bile dobre kuharice, prijazne gostiteljice, ekonomistke, skratka močne osebnosti. Živahna gostinska dejavnost je po II. svetovni vojni skoraj zamrla. V zadnjem času pa se oživlja s privatno iniciativo, kar bo vsekakor dajalo kraju živahnost in seveda zaposlitev in preživetje.

Zapisala sem po pripovedovanju starejših občanov, med katerimi je Izidor Rehar žal že pokojni. O tem mi je pripovedoval že februarja in aprila leta 1993. Njegovo pripoved so mi dopolnjevali še "strici in tete", kakor rečemo starejšim sosedom, sorodnikom, znancem in prijateljem po domače, po stari vipavski navadi. No, tudi tu je bila majhna razlika. Če še ne veste, so "strici in tete" le na enem koncu Vipave, na drugem pa so "gospodje in gospe", tudi to je po stari navadi.

Magda Rodman

ŽUNTOVA JAMA

Zrak, zemlja in voda so osnovni elementi vsakega življenja. Zaradi vode in zemlje se zgodijo tudi vojne, pridejo lakote, bolezni in sovraštva. Posebno pomanjkanje vode je lahko usodno za vsako živo bitje. Na Korziki so naši ujetniki razdelili liter vode med sedemdeset ljudi po žličkah. Spomnimo se samo prostranih puščav, žejnih ljudi in živali, ki strastno iščejo izvire vode.

Življenje zaživi šele v oazah, kjer je voda. Vipava teh skrbi nima, obdarjena je z naravnim bogastvom, ki nam nikoli ne usahne. Toliko imamo izvirov vode, da jih vseh niti ne poznamo. Samo Podfarovž ima pet izvirov. Voda nam takorekoč izvira na vsakem koraku v luknjah in jamah. Poleg Perinove in Črncove jame imamo še Žuntovo jamo

na Hribu. V njej so že večkrat našli človeško ribico.

To je naravna luknja v skali, od koder izvira čista in mrzla voda. Nad jamo je stara hiša, delno obnovljena, s hišno tablico Na Hribu 13. Ime je Žuntova jama dobila po starih lastnikih te hiše, kjer se je po domače reklo Pri Žuntovih.

Vhod v jamo je nizek, zaprt s kovinskimi vrati, ker je jama še danes označena kot javno zaklonišče, za kar pa je najmanj primerna. Kot naravna dobrina je jama spomeniško zavarovana. Nivo vode niha (od poletnega vodostaja do vrat), odvisno od nivoja vode v Perinovi jami in jezera v Podskali. Ob najvišjem nivoju voda iz jame izteka sama v strugo Slezence. V jami vode še nikoli ni zmanjkalo, niti takrat ne, ko je reka Vipava usahnila. Še pod Avstrijo se je ta izvir splošno uporabljal za oskrbo vseh hiš v tem delu Vipave s pitno vodo. Po vodo so hodili s škafi in "kalali". K izviru so vodile kamnite stopnice, ki so se skozi stoletja tako obrabile, da so postale nevarno zlizane. V vodi so bile ribe. Dostop do te jame so zadnjič uredili leta 1944, ko je Vipava bila pod nemško oblastjo in je bil za župana Anton Bajc. V istem času so med vojno popravili tudi dostop do Podfarovža, in Podlipce. Kamnite stopnice v Žuntovo jamo je z betonskimi zamenjal zidarski mojster Nejče Poniž, ograjo pa je skoval kovač Ernest Ščuka.

Pred sto leti je iz jame ob nalivih tekla voda po čez pot v Slezence, ljudje so hodili po poti čez leseno brv, vhod v jamo ni bil zaprt. Pozneje so postavili pred jamo javno pumpo. Ob njej so se zbirale naše babice in prababice, otroci, gospodarji, furmani in drugi. Tam so kramljali o vsakdanjem delu in težavah. Ženice so s polnimi škafi vode na glavi dolgo stoje klepetale pri tej pumpi, dokler jim ni hudomušnež prinesel klopco in jih poučil, naj odložijo škafe in sede

nadaljujejo z "reglanjem". Starši so otroke opozarjali, naj te vode ne pijejo ob zajetju, ampak šele doma, ko se v škafu malo ogreje, ker je nevarna za grlo.

Stari ljudje pravijo, da je bila vipavska voda javno pohvaljena z Dunaja. Pohvalil jo je sam cesar Franc Jožef in je zatrdil, da take vode, kot jo imajo Vipavci, nima vsa Avstrija. Mnogi so si z njo lajšali zadnjo uro.

Izvir v Žuntovi jami je stoletja služil za gašenje požarov v okolici. Zadnjič je bil za te namene uporabljen z ročno pumpo leta 1941 ob gašenju "Čejkove klanice". Kljub izredni porabi vode se nivo ob požarih ni znižal, ostal je vedno enak.

Primerno restavriran vhod v to naravno lepoto bi zanimal marsikaterega obiskovalca Vipave. Ideja o drugačni urejenosti vhoda v jamo je že na svetlem. S primerno strokovno in finančno pomočjo bo lastnik hiše nad jamo uredil vhod s primerno oznako na hiši, ki bo opozarjala mimoidoče na to skrito naravno lepoto.

Podobno zgodbo imata verjetno tudi izvira Pod Farovžem in Pod Skalco. Škoda, da smo čudovit pogled na izvir Lipce tako zabetonirali in uničili. Vipava ima res bogato arhitekturo, naravne vire vode, oboje pa je treba znati ohranjati in predstaviti. Lepo napotilo za razvoj našega turizma nam je povedala gospa dr. Ana Kranjc v Lanthierjevi graščini, ko je dejala: "Prišel je čas, ko ni dovolj, da gostu postrežemo s čistim prtom in ga peljemo v lepo urejeno sobo. Ni dovolj, da gre od mize do grla sit in potešen v žeji, ni dovolj, da vidi samo gostilno ali hotel, pokazati in povedati mu moramo tudi o gradu Zemono, o vipavskem starem gradu, ga peljati k izviru Vipave, mu pokazati sarkofage na pokopališču in še kaj o naši zgodovini". Morda ga bo zanimala tudi "Žuntova jama".

Magda Rodman

Predstavljamo vam

VIRGIL ŠČEK - POLITIK

1. ZGODOVINSKI OKVIR¹

Leta 1918 je Italija zasedla Slovensko primorje z Istro in imenovala Venezia Giulia- Julijska krajina. Okoli 400.000 Slovencev in 200.000 Hrvatov se je znašlo v italijanski državi. Italijani so takoj začeli s preganjanjem. Že prva leta so izgnali 150 slovenskih duhovnikov in 77 redovnikov. Tudi dva škofa: Antona Mahniča so pregnali z otoka Krk, Andreja Karlina pa iz Trsta. Fašistične tolpe - škvadrasti - so strahovale našo deželo, pretepale Slovence, dajale piti ricinovo olje, požigale slovenske knjige in kulturne domove, tiskarne in knjigarne. Peganjanje je doseglo višek, ko je prišla na oblast Mussolinijeva fašistična stranka (pohod na Rim 28. oktobra 1922 in državni udar 3. januarja 1925). V par letih so Italijani poitalijančili vse slovenske šole (321 šol z 52.000 učenci in 1.200 učitelji, katere so premestili v notranjost Italije). Poitalijančili

VINKA ŠČEK-KANTE

rojena na Veliki 1. avgusta 1850

umrla 1. avgusta 1938

Na obletnico smrti
našega nepozabljivo dobrega
očeta, vernega kristjana

JOSIPA ŠČEKA,

umrlega 28. majnika 1934.

¹ Viri: Rudolf Klinec, Primorska duhovščina pod fašizmom, Gorica 1979; Lavo Čermelj, Slovenci in Hrvati pod Italijo, Ljubljana 1965; Milica Kacin - Wohinz, Narodnoobrambno gibanje primorskih Slovencev 1921-1928, Ljubljana 1977

so naša krajevna imena (Vipava je postala Vipacco) ter naše osebne priimke, prepovedali so rabo slovenskega jezika v javnih službah (na pošti, sodišču in občini); celo v gostilnah je visel napis "Qui si parla soltanto Italiano."² Cerkev je ostala edino javno zavetišče slovenske besede in pesmi. Slovenski verouk v cerkvah je bil za našo mladino šola slovenskega jezika in narodne zavesti. Zato so mnogi slovenski duhovniki romali v ječe, internacije, konfinacije in koncentracijska taborišča.³ Leto 1927 je bilo za Slovence pod Italijo črno leto: razpuščena so bila vsa slovenska kulturna, prosvetna in športna društva⁴ ter 60 gledaliških odrov in 310 gospodarskih zadrug, hranilnic in posojilnic. Ukinjen je bil ves slovenski tisk: knjige, revije in časopisi⁵, ukinjene tudi knjižne družbe: Goriška matica, Goriška Mohorjeva družba in Luč.

Pričelo se je tudi krvavo preganjanje slovenskih narodnjakov, doba procesov in smrtnih obsodb.

Na prvem tržaškem procesu 6. septembra 1930 so bili na bazovski gmajni pri Trstu ustreljeni štirje Slovenci: Ferdo Bidovec, Fran Marušič, Zvonimir Miloš in Alojz Valenčič. Na drugem tržaškem procesu 15. decembra 1941 je bilo na Opčinah ustreljenih pet fantov: Viktor Bobek, Ivan Ivančič, Simon Kos, Pinko Tomažič in Ivan Vadnal, štirje so bili obsojeni na dosmrtno ječo, ostali pa na 666 let ječe.

Sledi druga svetovna vojna. Italija je na strani Hitlerjeve Nemčije. NOB. Poraz Italije 8. septembra 1943 in poraz Nemčije maja 1945.

2. ŠČEK KOT POLITIK IN POSLANEC (1921 - 1924)

V teh težkih časih so se primorski Slovenci zagrizeno upirali potujčevanju. Vodili so jih pogumni in požrtvovalni politiki in kulturni delavci ter zvesti duhovniki. Med temi zavzema častno mesto Virgil Šček.⁶ Aktivno je posegel tudi v politično, socialno, kulturno in narodnoobrambno delo na Primorskem. Prav slovenski duhovniki so naprosili Ščeka, da bi nastopil kot krščanskosocialni kandidat na državnozborskih volitvah za goriško pokrajino leta 1921. Te volitve so bile pred nastopom fašizma, ko je v Italiji vladala še strankarska demokracija, Vse slovenske in hrvaške stranke na Primorskem (razen komunistov) so na teh volitvah nastopile enotno pod imenom "Jugoslovanska narodna stranka" in z geslom: "Narodna sloga, kulturni napredek in jugoslovanska bodočnost". V rimski parlament je bilo tedaj izvoljenih pet slovenskih poslancev: Josip Lavrenčič iz Postojne, dr. Karel Podgornik iz Gorice, Virgil Šček (za goriško volilno okrožje) in Ulikses Štanger (za hrvaško Istro). Italijanski časopisi so jih brž imenovali "Il quintetto slavo".

Prvo svečano zasedanje novega italijanskega parlamenta je bilo 15. junija 1921. Tega dne je Šček že poslal pismo ministrstvu za nove dežele. V njem je zahteval odškodnino za slovensko Delavsko podporno društvo v Trstu, ki je svoje premoženje izgubilo 13. julija 1920 ob požigu Narodnega doma.

² "Tu se govori samo italijansko".

³ Tudi pisec teh vrstic je bil skupaj s Francetom Bevkom interniran v koncentracijskem taborišču Colfiorito di Foligno, provinca Perugia.

⁴ Vseh društev je bilo 377, od teh 187 katoliških, ki jih je vodil Filip Trčelj, 60 liberalnih in 30 športnih.

⁵ V Trstu dnevnik Edinost, tednika Mali list in Novi list, mesečniki Učiteljski list, Novi rod in Ženski svet; v Gorici tednik Goriška straža, mesečniki Mladika, Naš čolnič, Družina, Jaselce, Čuk na pal'ci, Gospodarski vestnik in Zbornik svečnikov sv. Pavla.

⁶ O njegovem duhovniškem liku glej prejšnjo številko Vipavskega glasu.

Šček je že dva dni kasneje državnim organom predložil Spomenico s 15. zahtevami v korist Slovencev in Hrvatov:⁷

- zopetno odprtje vseh primorskih osnovnih šol,
- ustanovitev slovenskih in hrvaških gimnazij v Trstu, Gorici in Pazinu,
- obnovitev slovenske kmetijske šole v Gorici in v Istri,
- ustanovitev slovenskih realk, trgovskih in obrtnih šol,
- pospešeno gradnjo v vojni porušenih hiš,
- pospešeno izplačevanje vojne odškodnine,
- pogozditev Primorske,
- prosto dostavo časopisov Goriška straža in Pučki prijatelj,
- svobodno delovanje naših društev,
- italijanska vlada naj takoj ustavi fašistično nasilje in preganjanje,
- oškodnino vsem, ki so utrpeli škodo pri požigih pred in med volitvami,
- svoboden uvoz knjig in časopisov iz Jugoslavije,
- prost prehod čez mejo v Jugoslavijo brez potnih listov,
- takojšen izpust vseh političnih jetnikov na svobodo in
- vlada naj zajamči prosto vrnitev domov vsem, ki so morali bežati pred fašisti.

Šček je hkrati vložil še posebno spomenico vatikanskemu državnemu tajniku kardinalu Pietru Gasparriju, v kateri zahteva ustanovitev posebne škofije za slovence in Hrvate v Italiji. Skupaj z ljubljanskim škofom Jegličem je to spomenico izročil tudi papežu Benediktu XV.

a.) Ščekov nastopni govor v parlamentu

Šček je prvič z govorom nastopil v parlamentu 23. junija 1921 in pokazal politični in organizatorski talent. V imenu jugoslovanske narodne stranke je nastopil najprej dr. Josip Vilfan. S stvarnimi podatki je obsodil italijansko nasilje v predvolilnem boju na Primorskem. Italijanski poslanci so zagnali vik in krik; najglasnejši je bil fašist Francesco Giunta, požigalec narodnega doma v Trstu. Dva dni kasneje pa je nastopil Virgil Šček. Povedal je isto kot Vilfan, vendar pa v bistveno drugačnem tonu. Navedel je italijanske časopisne vire o nasilju.⁸ Glavni vir pa je bilo pastirsko pismo tržaškega škofa Bartolomasiya, ki je v pismu protestiral proti predvolilnim nasilnim napadom na cerkve, župnišča in proti pretepanju župnikov, ki so morali bežati iz desetih župnij.⁹ V Ajdovščini je bil med volitvami ubit neki Štrancar. Šček je v parlamentu pokazal povečano fotografijo ubitega in rekel: "Volitve so se odvijale v znamenju sile in ubojev." Poslanec Mussolini se je tedaj oglasil: "Pazite, ker to je žalitev domovine." Šček mu je odvrnil: "Jaz ljubim domovino."¹⁰ Nato je Šček nadaljeval: "Nočem se ustaviti pri drugih perečih zadevah: Nočem govoriti o naših šolah, ki so zaprte za naše otroke in dijake, ki zato tavajo okoli brez pouka. Ne morem govoriti o naših kulturnih in gospodarskih organizacijah, ki so ovirane v svojem vzgojnem delu in pri zaščiti delovnih stanov. Častiti kolegi poslanci! Uverjen sem, da ne more nihče izmed vas, v katerem je nekaj duha svobode in izobrazbe, dopustiti, da bi bile srednje šole, gimnazije, realke, obrtne, trgovske in poljedelske šole oropane svojih učencev. Nihče izmed vas, ki imate smisel za pravico - kot je zapisano v rimskem pravu - ne more v luči današnje civilizacije dopustiti, da bi obstajali dve pravici v praktičnem izvajanju. Prav to pa doživljamo v Julijski krajini.

⁷ Prim.: Goriška straža, 29. junij 1921

⁸ Časopisa L' Emancipazione in Era nuova.

⁹ Npr.: Župnika Malalana v Ospu so celo ustrelili v nogo

¹⁰ Glej: Boris Pahor, Žlahtne transverzale, str. 112.

Slovenci in Hrvati, ki so postali italijanski državljani, morejo in hočejo biti most za popolno spravo med Jugoslavijo in Italijo. Postati utegnejo tista duhovna sila, ki bo v tej deželi oživila čut za višjo človeško vzajemnost!" Tedaj so italijanski poslanci Ščeku zaploskali in mu čestitali. Drugi dan so se italijanski časopisi pohvalno razpisali o Ščekovem govoru¹¹.

b.) Ščekovi nadaljnji posegi v parlamentu

Virgil Šček je bil od vseh naših poslancev najdelavnejši. V treh letih zakonodajne dobe (1921 - 1924) so naši poslanci vložili skupaj 92 posegov (govorov in interpelacij). Od teh odpade 46 (polovica) na Ščeka, na Vilfana 12, na Lavrenčiča 9, na Podgornika 5, na Štangerja pa 20.

Virgil Šček se je v teh posegih lotil naslednjih slovenskih problemov:

1. problem slovenskih železničarjev za povišanje njihovih pokojnin in za draginjsko doklado,
2. problem srednjih in osnovnih šol in vrtcev¹²,
3. poživitev tržaške trgovine z zaledjem,
4. protest proti preganjanju slovenskih sodnikov,
5. zahteva po dvojezičnosti krajevnih imen,
6. protest proti fašističnemu nasilju in preganjanju duhovnikov in učiteljev,
7. nezaupnica novemu goriškemu kvestorju Wenzlu¹³,
8. problem vojne odškodnine in davkov in
9. pomoč kmetom v suši.

Edino poslanec Šček se je poleg narodnostnih in kulturnih zadev potegoval tudi za gospodarske in socialne probleme naših ljudi. Koliko je dosegel, sam piše v svojih spominih: "Tri leta morečih skrbi. Name so se obračali pripadniki vseh političnih strank: klerikalci, liberalci, komunisti in socialisti, Slovenci, Furlani in Italijani. Vsa dežela je še trpela od vojne vihre, zlasti begunci. Za vse je bilo treba poskrbeti. Tako sem s pomočjo socialistov in popolarov¹⁴ dosegel od italijanske vlade, da je goriška Zadružna zveza smela dvigniti dva milijona avstrijskih kron v Ljubljani ter jih v Italiji zamenjati v lire. Dosegel sem po hudih bojih, da je Italija izplačala upnikom avstrijske poštne hranilnice celotne vsote brez razlike. Brezposelnim sem dosegel podporo, kmetom znižanje davkov in pomoč zaradi suše. Za popravilo ceste Col - Ajdovščina sem preskrbel osemdeset tisoč lir. Slovenskemu mladinskemu zavodu Alojzijevejšče v Gorici sem dosegel vojno odškodnino in odprtje zavoda slovenskim dijakom. Uspel sem, da je vlada znatno zvišala vojno odškodnino vsej goriški deželi za par sto milijonov lir. Pomagal sem tudi šolskim sestram v Trnovem, ki so vodile zasebno šolo. Ugodno sem rešil še polno drobnih krajevnih zadev, zlasti za idrijske rudarje."¹⁵

Virgil Šček je svoje življenje posvetil boju za slovenski narod v Julijski krajini. Udeleževal se je tudi shodov, da je obdržal stik z ljudmi in spoznal njihove potrebe. Nanj so se obračali posamezniki z raznimi problemi. Za svoje delo si ni nikoli zaračunal plačila.

¹¹ Prim.: Atti parlamentari 1921-1923, Roma.

¹² Vsi naši poslanci so protestirali proti zaprtju naših šol. Sklicevali so se na mednarodno pravo za zaščito manjšin, vendar zaman. S prihodom fašistov na oblast se je stanje še poslabšalo.

¹³ Zato so italijanski časopisi Ščeka divje napadali.

¹⁴ To je italijanska ljudska stranka, ki jo je vodil duhovnik don Sturzo.

¹⁵ Prim. Virgil Šček, Paberki, I zvezek, str.11.

Vse slovanske stranke (tudi hrvaške iz Istre) v Julijski krajini so bile od leta 1919 združene v enotno organizacijo Politično društvo Edinost v Trstu, ki je izdajalo dnevnik Edinost (1876 - 1927). Zato so vsi naši poslanci v Rimu nastopali enotno, znotraj pa so bila med njimi huda trenja, zlasti med krščanskim socialcem Ščekom in liberalcem Vilfanom. Šček je očital liberalcem nedelavnost in pomanjkanje jasnega programa. Zahteval je, naj bi politično društvo Edinost sprejelo smotrni politični, gospodarski in socialni program po Krekovem krščanskosocialnem vzorcu. Zato je že leta 1922 prišlo do ločitve duhov in razcepitve v tri samostojne organizacije:

1. Politično društvo Edinost za Trst (liberalno),
2. Politično društvo Edinost za Goriško (krščansko socialne smeri) in
3. Politično društvo Edinost za Istro.

Šček je pojasnil, da je bila dotedanja skupna politika z liberalci za naše ljudstvo škodljiva z verskega in narodnega stališča. Postavil je tri zahteve:

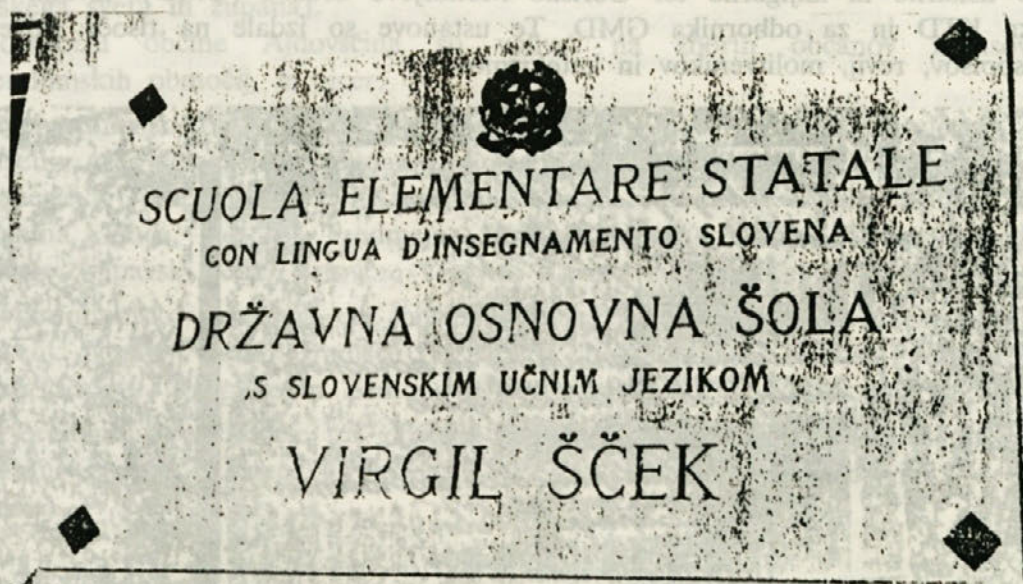
1. Proč od liberalcev na samostojno pot po smernicah Krekovega krščanskega socializma in prosvetnega dela;
2. vzgoja slovenskih katoliških laičnih izobražencev;
3. zahteva po lastnih katoliških ustanovah: katoliškem tiskovnem društvu, katoliški tiskarni in knjigarni, pozneje tudi po goriški Mohorjevi družbi.

Te načrte je Šček tudi uresničil kot publicist in kulturni delavec.

Leta 1924 so bile v Italiji nove parlamentarne volitve. Šček ni več kandidiral za poslanca. Namesto njega je bil izvoljen dr. Engelbert Besednjak iz Gorice. Bil je krščanski socialist, istega prepričanja in mišljenja kot Šček. Virgil Šček se je preselil v Gorico in se vključil v slovenske katoliške organizacije in nanje vnesel novega zagona.

3. ŠČEK KOT PUBLICIST IN KULTURNI DELAVEC

Ščekovo publicistično in kulturno delo se je začelo že leta 1920. Tedaj je bil v Trstu obnovljen zbor svečnikov sv. Pavla, duhovniško društvo, ki je povezovalo vse slovenske in hrvaške duhovnike v Julijski krajini. Virgil Šček je bil izvoljen za tajnika društva in je tako dejansko povezoval in usmerjal delo duhovnikov na dušnopastirskem, narodnostnem, kulturnem, socialnem in gospodarskem področju. V ta namen je skupaj z duhovnikom Ivanom Rejcem ustanovil tri duhovniška glasila: Zbornik svečnikov sv. Pavla, Verbum Dei in Staničev vestnik. Pisal je tehtne članke v Goriško stražo in v tržaški dnevnik Edinost.

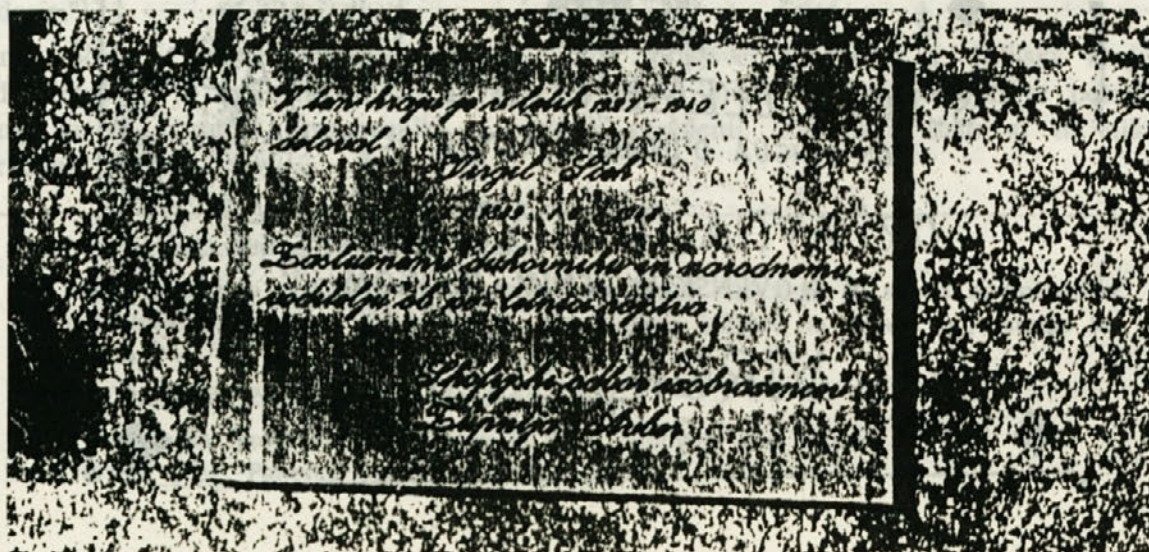

V Edinosti je leta 1921 objavil vrsto temeljitih člankov z naslovom Načela socialno gospodarskega programa kmetijskih in delavskih zvez. Postavil je za tisti čas revolucionarne zahteve. Nasproti neomejenemu liberalizmu in porajajočemu se komunizmu je postavil krščanska socialna načela:

1. Zemlja, ki jo kmet obdeluje, mora biti njegova last.
2. O dolžnosti in važnosti dela, ki je sestavni del človeške osebnosti.
3. Skrb za varčnost in narodovo zdravje (proti pijančevanju).
4. Socializacija podjetij. Obča korist družbe zahteva, da se industrijska podjetja združujejo in preidejo v roke delavcev. Delavci in porabniki naj imajo nadzorstvo nad podjetji.
5. Zadrugištvo. Temelj narodovemu gospodarstvu bodi svobodno izpeljano zadrugištvo. Zadruge naj se združijo v skupno zadrugo zvezo in zadrugo banko, ki naj organizira ves narodni kapital.
6. Ustanovi naj se kmečko in delavsko pravo ter kmečka in delavska zbornica v zaščito kmečkih in delavskih pravic. Začne naj se z zavarovanjem delavcev in kmetov.
7. Davčna politika naj prizanese revnim slojem. Uvede naj se postopni dohodninski in premoženjski davek. Poseben davek naj se naloži vojnim dobičkarjem in dohodkom brez dela (rentarjem).
8. Splošna enaka volilna pravica za moške in ženske.
9. Široka avtonomija za ozemlje, kjer prebivajo Slovenci in Hrvati.
10. Službo naj dobe najprej domačini, potem šele tujci.
11. Naši cilji: blagostanje vsega našega naroda, pravičnejša razdelitev materialnih dobrin in sadov dela. Zgraditi je treba družbeni red, ki sloni na podlagi socialne pravičnosti in enakosti vseh stanov.

Virgil Šček je v Trstu ustanovil in urejal svoj tednik Mali list (1923 - 1929) z letno Pratiko. To je bil udaren, zanimiv in v lepi slovenščini pisan list. S sodelavci je ustanovil mesečnik Naš čolnič (1923 - 1929) kot glasilo katoliških posvetnih društev. Dal je tudi pobudo za humoristični list Čuk na pal'ci in za urednika postavil Franceta Bevka. Z dr. Besednjakom je ustanovil še Novi list, z Alojzijem Resom pa je začel z Našo založbo, ki je izdajala slovenske knjige.

Kot publicist je bil Šček najbolj plodovit v goriških letih 1924 - 1927. Postal je duša slovenskega narodnega in kulturnega preporoda na krščanskih osnovah. Zasnoval in uresničil je samostojne katoliške kulturne ustanove: Katoliško tiskovno društvo (KTD), Katoliško tiskarno in knjigarno ter Goriško Mohorjevo družbo (GMD). Izvolili so ga za tajnika KTD in za odbornika GMD. Te ustanove so izdale na tisoče slovenskih knjig, časopisov, revij, molitvenikov in katekizmov.

Posebno skrb je Virgil Šček posvetil slovenski mladini, ki je imela samo italijansko vzgojo in šolo. Za mlade je sestavil knjigo Kolački (50.000 izvodov) ter Mladinske lističe: Pravljice (11. zvezkov) in Bukvice strica Janeza. Najvažnejši pa je bil mesečnik Jaselce (1927 - 1929), ki ga je urejal "stric Janez" - Šček sam. Za sodelavce je organiziral nad 200 otrok, da so v Jaselce dopisovali. Italijanske oblasti so se upravičeno pritoževale, da Šček sproti podira, kar italijanska šola gradi. Sestavil in izdal je več molitvenikov: Oče naš, Angelček, Moje molitvice, Reši dušo in Kam greš-molitvenik za otroke, ki je izšel v 100.000 izvodih. Sestavil je tudi veroučne učbenike: Mali katekizem, Krščanske resnice in Zgodbe Svetega pisma Stare in Nove zaveze. Kot tajnik je naročil tudi katekizem v rezijanskem narečju, ki ga je sestavil Jožef Kramar.

Šček je napisal veliko člankov v 21 slovenskih listov in revij. Posebno zanimivi so njegovi dopisi v Edinosti, Goriški Straži in v Malem listu. Vse to priča o Ščekovi vsestranski dejavnosti.

Leta 1927 je Virgil Šček zapustil Gorico in se vrnil v tržaško škofijo. Škof Alojzij Fogar ga je imenoval za župnijskega upravitelja v Avberu pri Tomaju, kjer je bil 14 let.

Virgil Šček je vse življenje beležil zgodovinske in tekoče dogodke na Primorskem. Tako je napolnil štirinajst zvezkov "Paberkov", tri zvezke "Lokavskih starin", en zvezek "Rodbinskih starin" ter tri tiskane sestavke v Razgovorih in člankih, Trst 1946. Govori in posegi vseh naših poslancev v rimskem parlamentu so zbrani v Atti parlamentari XXVI Legislatura 1921 - 1923, Roma.

dr. Tone Požar

Iz naše KS

GLASOVALI BOMO ZA NOVO OBČINO VIPAVA

V Vipavskem glasu sem že pisal o postopkih in vsebini preobrazbe lokalne samouprave in o oblikovanju novih občin na območju sedanje občine Ajdovščina.

V mesecu marcu so bili v vseh krajevnih skupnostih sklicani zbori občanov, na katerih so volilci obravnavali vsebino sprememb in strokovne podlage ter dajali predloge za referendumska območja za nove občine. Dne 29. maja 1994 bo izveden referendum, nakar bo sledil Zakon o občinah in 27. novembra 1994 lokalne volitve (volitve članov občinskega sveta in župana).

Na območju občine Ajdovščina so volilci na zborih občanov izglasovali pet referendumskih območij, in sicer:

1. Referendumsko območje za občino Ajdovščina, ki bo obsegala naslednja območja naselij: Ajdovščina, Brje, Budanje, Cesta, Dobravlje, Dolenje, Dolga poljana, Erzelj, Gaberje, Gojače, Grivče, Kamnje, Kožmani, Lokavec, Male Žablje, Malovše, Planina, Plache, Potoče, Predmeja, Skrilje, Stomaž, Šmarje, Tevče, Ustje, Velike Žablje, Vipavski Križ, Vrtovče, Vrtovin, Zavino in Žapuže s 10.624 volivci.
2. Referendumsko območje za občino Vipava, ki bo obsegala naslednja območja naselij: Duplje, Goče, Gradišče pri Vipavi, Lože, Manče, Nanos, Podraga, Sanabor, Slap, Vipava, Vrhpolje in Zemono s 2.903 volivci.
3. Referendumsko območje za občino Podnanos, ki bo obsegala naslednja območja naselij: Hrašče, Lozice, Orehovica, Podbreg, Podgrič, Podnanos in Poreče s 838 volivci.

4. Referendumsko območje za občino Gora, ki bo obsegala naslednja območja naselij: Bela, Col, Gozd, Kovk, Križna gora, Malo polje, Otlica, Podkraj, Višnje, Vodice in Zagolič s 1.445 volivci.

5. Referendumsko območje za občino Batuje-Črniče, ki bo obsegala naslednja območja naselij: Batuje, Črniče, Ravne in Selo s 852 volivci.

Volivci posameznih območij bodo na referendumu glasovali ZA ali PROTI ustanovitvi občine na tem območju. Če bo večina za oblikovanje takih občin, bo državni zbor z zakonom to potrdil.

Nekaj statističnih podatkov o referendumskem območju za občino Vipava:

KS	Prebiva- stvo	Volivci	Zapo- sleni	Stano- vanja	Gospodi njstva	Kmečka gospod.	Osebe z last. dohod.
Goče	230	179	67	73	79	61	61
Gradišče	235	167	82	67	69	32	38
Lože-Manče	317	256	109	97	105	78	86
Podraga	347	258	114	88	117	86	94
Slap	388	287	116	106	109	74	95
Vipava	1712	1157	651	546	553	89	439
Vrhopolje	823	599	230	225	237	138	161
Skupaj	4052	2903	1369	1202	1269	558	974

V primerjavi s strokovnimi podlagami, oziroma občino Vipava iz leta 1959, bo nova občina manjša, saj so se mejne krajevne skupnosti Dolga poljana, Budanje in Erzelj opredelile za vključitev v občino Ajdovščina, Podnanos in Lozice sta predlagali svojo občino. V Podragi pa so se opredelili za variantni predlog. Glasovali bodo sicer ZA ali PROTI občini Vipava; na glasovnici pa bo napisano, da če ne bo večina za Vipavo, bodo vključeni v občino Podnanos.

Omeniti je potrebno tudi opredelitve zbora občanov KS Lože-Manče, ki je dvakrat izglasoval predlog za občino Ajdovščina. Ker pa je območje te KS obkroženo z naselji, ki so se opredelile za občino Vipava, je Državni zbor tudi območje KS Lože-Manče vključil v območje občine Vipava.

Kakšni so razlogi in vzroki, da je prišlo do takih referendumskih območij, je težko ugotavljati. Osnovno izhodišče organizatorjev aktivnosti je bilo, da naj se občani sami odločijo, saj gre za oblikovanje njihovega življenjskega prostora v lokalni skupnosti.

Ocenjujemo, da je bilo v predhodnem obdobju premalo storjenega za usklajeno sodelovanje med krajevnimi skupnostmi. Manjše občine so bile zahtevane zato, ker se večjim centrom ne zaupa. Proporcionalen volilni sistem ne daje garancije, da bo vsak del občine imel svojega predstavnika v organih občine. Mnogokrat pa so bili razlog za opredeljevanje tudi konkretni primeri neke politike. Mislim, da bi za zaokrožitev nove občine Vipava morali več postoriti prav predstavniki Vipave same.

Tu bi opozoril na predlog spremembe Zakona o volitvah v organe lokalnih skupnosti. Sprememba je v tem, da se pri proporcionalnem načinu volitev v občinah od 3.000 do 10.000 oblikuje namesto ene volilne enote več volilnih enot. Iz vsake pa naj bi se volili najmanj 3 občinski svetniki. Sprejem navedenega pomeni, da bo bodoči občinski svet praktično enakomerno predstavljal prebivalstvo vseh naselij neke občine. S tem sprejemom pa odpade tudi najmanjša bojazen, da bi občinski svet sestavljali samo ljudje iz občinskega središča. Seveda pa mora o predlogu spremembe odločati še Državni zbor.

PREDSEDNIK OBČINSKE SKUPŠČINE
Mitja LAVRENČIČ

KAKO ZOPET DO OBČINE VIPAVA

Kako in zakaj smo Vipavci izgubili svojo občino, je bilo v Vipavskem glasu veliko napisanega, zato o tem ne kaže več govoriti - to je preteklost in pripada zgodovinarjem.

Kako in zakaj sedanja nova občina ne bo enaka tisti, ki je bila leta 1959 ukinjena, je napisano v članku predsednika sedanje občine Ajdovščina, gospoda Mitje Lavrenčiča.

In končno o tem, zakaj zopet nova občina Vipava, je bilo tudi že veliko povedanega in napisanega. Vsem, ki si želijo hitrejši in boljši razvoj kraja in cele nove občine, je to jasno.

Namen mojega članka je predvsem v tem, da vas opozorim na postopke, **kako zopet do občine Vipava.**

Čeprav je ukinitve nekdanje občine preteklost, bi rad opozoril, da nam je bila prejšnja občina vzeta, ne da bi o tem odločali občani na **referendumu**. Ponovno pa si jo bomo morali pridobiti z **referendumom**. To pa je lahko tudi past in nove občine ne bo. Nekateri bi si oblast raje zadržali v sedanji obliki.

Po sedanjih veljavnih predpisih (morda do referenduma ne bo spremembe) bo referendum za **občino Vipava** uspešen, če bo 29. maja **nad 50% prisotnih volilcev** obkrožilo ZA.

Zato posebno opozorilo: Vsi tisti, ki se referenduma **ne boste udeležili**, soglašate s tistimi, ki bodo obkrožili **proti** in pomeni, da ste **proti občini Vipava.**

Vipavcem v razmislek:

V vsaki krajevni skupnosti okrog Vipave je že do sedaj določeno število občanov, ki so za novo občino Vipava, veliko pa jih je morda tudi proti.

Le od oddanih glasov ZA vseh volilnih upravičencev je odvisno, ali bo Vipava zopet občina.

Zato nasvidenje 29. maja na vašem volišču.

Peter Vrčon

KANDIDATNA LISTA ZA SVET KS VIPAVA

Na Zboru krajanov 16.5.1994 smo izglasovali odprto listo 20 kandidatov, ki jih bomo 29.5. volili v Svet krajevnne skupnosti Vipava. Staremu odboru je namreč potekel mandat leta 1991. Kandidati na kandidatni listi so razvrščeni glede na višino prejetih glasov - od prvega z največjim številom do zadnjega z najmanjšim številom glasov. Pri kandidatih z enakim številom glasov se upošteva abecedni vrstni red prve črke v priimku.

V Svet KS bodo kandidirali naslednji krajan:

1. JEŽ BOŽO	Nanos 6	100 glasov
2. FURLAN GIZELA	Vojkova 40	90 glasov
3. FERJANČIČ JOŽEF	Zemono 23	89 glasov
4. PELJHAN ALOJZ	Vojkova 7	89 glasov
5. PUC MATIJA	Kosovelova 22	88 glasov
6. KOREN FRANC	Zemono 4	87 glasov
7. LAPAJNE VINCENCIJ	Grabrijanova 19	86 glasov
8. PRINCES IVAN	Goriška 10	83 glasov
9. VRČON PETER	Vojkova 31	81 glasov
10. KODRE LEON	Beblerjeva 35	80 glasov
11. REHAR IVAN	Na Produ 10	80 glasov
12. NAGLOST MARTINA	Vojkova 24	79 glasov

13. BRATINA GREGOR	Bevkova 9	76 glasov
14. GORIČAN ANTON	Gregorčičeva 9	71 glasov
15. PRELC ROMANA	Na Hribu 14	65 glasov
16. RODMAN MARTA	Grad. brigade 19	62 glasov
17. ČESEN PETER	Ul. M.Bajca 10	60 glasov
18. PAPEŽ JOŽE	Grad. brigade 19	54 glasov
19. MIKUŽ SILVANA	Kocijančičeva 7	49 glasov
20. PERHAVEC BOGOMIR	Vojkova 18	31 glasov

Od navedenih kandidatov bomo volili **11 članov Sveta KS Vipava**. Na svoji prvi redni seji pa bodo izvolili **predsednika in namestnika**.

Tajnica KS: Mirjam Graovac

OBVESTILA KS

1. Pometimo pred svojim pragom

Od Ministrstva za obrambo Vipava smo prejeli dopis, v katerem nas opozarjajo, da posamezniki iz naše KS odlagajo odpadke: razne stare štedilnike, pomivalna korita, stekleno volno in podobno neposredno ob starih tankovskih garažah, kar ni najbolj pohvalno. Res je, da lahko to počno tudi ljudje iz sosednjih krajevnih skupnosti, česar ne vemo.

Kljub temu vas opozarjamo, da je za odpadne predmete namenjeno smetišče in ne okolica našega kraja.

Negujmo svoje okolje, saj je to slika ljudi, ki živimo tu!

2. Iščemo fizioterapevta in pedikerja

V dogovoru z Izvršnim svetom občine Ajdovščina se stanovanje na Beblerjevi 5 (bivši otroški dispanzer) ne bo prodalo.

Na pobudo posameznih krajanov, da bi se v tem stanovanju odprl oddelek fizioterapije in pedikure, smo se odločili, da stanovanje oddamo v najem za to dejavnost.

Zato prosimo, da obvestite krajevno skupnost, če poznate v Vipavi ali širši okolici primerno osebo, ki bi bila pripravljena prevzeti samostojno obrt v tej dejavnosti. Hvala.

3. Vhod v Tabor

Vhod v Tabor še ni dokončan. Kot smo vas obvestili že v eni od prejšnjih števil, smo zaprosili Spomeniško varstvo v Novi Gorici in Ministrstvo v Ljubljani za odobritev namenskih sredstev za dvig portala, da bi s tem situacijo za ljudi, ki živijo v Tabru, vsaj malo uredili. Sredstva so nam bila odobrena.

Trenutno iščemo najboljšega ponudnika, nakar bodo dela stekla. Menimo, da bo portal dokončno postavljen že do konca meseca junija letos.

Mirjam Graovac

Selitev oddelka Lavričeve knjižnice v Vipavi

Po dvajsetih letih domovanja v tesnih, za silo prirejenih najemniških prostorih, se bo oddelek Lavričeve knjižnice v Vipavi selil v prenovljene prostore stare šole.

S selitvijo bomo vsaj malo omilili prostorsko stisko vipavske knjižnice, saj smo imeli v letu 1993 v inventarno knjigo vpisanih več kot 11.000 enot, 4267 bralcem pa smo izposodili 11714 knjig.

Za preselitev knjižnice smo iz občinskega proračuna dobili 1.000.000 SIT. Vendar bo s tem urejen le električni priključek, električna instalacija in groba usposobitev obeh prostorov za namestitev knjižnične opreme. Za sanitarije pa denarja že zmanjka. Preselitev načrtujemo v mesecu juniju, trajala pa naj bi kakih osem dni. V prvi - večji - sobi bi organizirali izposojajo, v drugi - manjši - pa bi uredili čitalnico. Z ustrezno postavitvijo pulta bo imel knjižničar pregled nad celotnim prostorom. Dela res ni malo, vendar smo izkušnje dobili že s selitvijo Lavričeve knjižnice v Ajdovščini. Želimo, da bi Vipavci še naprej radi prihajali v knjižnico v svojem kraju, da bi se v novih prostorih prijetno počutili in uživali ob branju izposojenih knjig.

za Lavričevo knjižnico

Zdenka Žigon-Lulik

SPOŠTOVANI KRAJANI!

Želimo vas obvestiti, da je 1.5.1994 začelo v prostorih VEZENINE BLED na Goriški c. 41 v Vipavi delovati novo podjetje z imenom MODIKA d.o.o.

Podjetje je ustanovila firma VEZENINE BLED d.o.o., ki se je v procesu lastninjenja olastnila, tako da je sedaj 20% v lasti zaposlenih in 80% v privatni lasti.

Lastnik želi s podjetjem MODIKA d.o.o. nadaljevati s pozitivno tradicijo tekstila v Vipavi, ki ga je nekoč predstavljala ČEBELICA.

Zato vabimo k sodelovanju vse šivilje iz bližnje in širše okolice Vipave, ki so že zaposlene in želijo delati bliže svojemu domu ali se želijo ponovno zaposliti, oziroma opravljati pripravništvo, da nas obiščejo oziroma se dogovorijo za obisk na sedežu novega podjetja, kjer vam bomo podrobneje predstavili naše razvojne programe, organiziranost, nagrajevanje ter vse ostalo, kar vas zanima.

Dosegljivi smo vam vsak dan od 7. do 15. ure na sedežu bodočega podjetja ali po telefonu 065-65-000.

V pričakovanju, da nas pokličite, vas lepo pozdravljamo.

Po pooblastilu

direktorja podjetja VEZENINE BLED d.o.o.

ing. Rajko Hreščak

SPOŠTOVANE VIPAVKE IN VIPAVCI,

Svet krajevne skupnosti se je v preteklem obdobju od osamosvojitve aktivno ukvarjal z usodo Lanthierijevega dvora v Vipavi.

Naši predlogi za ustrezno rešitev objekta si niso bili enotni, prav tako pa se nismo uspeli dogovoriti o dejavnostih, ki bi se v njem odvijale. Stališče je bilo enotno, da k projektu pristopimo celovito od izvirov reke Vipave do bencinske črpalke.

Za pomoč pri rešitvi in pridobivanju idej za uresničitev zastavljenega cilja smo zaprosili dr.prof. Bogomirja Kovača, predavatelja na Ekonomski fakulteti v Ljubljani in svetovalca Vlade RS.

Pred vami je nekaj možnih rešitev, katere temeljito preberite in o njih razmislite. Pričakujemo vaša mnenja.

V kratkem se bomo odločali za lastno občino, katera nam bo prinesla mnogo negativnega - tu mislimo predvsem na občinske davke. S predlagano profitno dejavnostjo bi občini Vipava ostali samo obvezni državni davki.

Zavedati se moramo, da v kolikor ne dobimo prave rešitve za ta biser Vipave, lahko pričakujemo v nekaj letih novo razvalino v samem centru kraja.

PREDSEDNIK SVETA KS

Ivan Princes

PROJEKT PALAČE LANTHIERI

1. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA VIPAVE IN VIPAVSKE DOLINE

Vipavska dolina je naravno in zgodovinsko pomemben del prehoda med Sredozemskim in celinskom delom slovenske dežele. Naravni pogoji in zgodovinsko izročilo dajeta temu okolju pomembno prvinskost, ki je predpogoj za turistično dejavnost. Turistična dejavnost ima številne prostorske, ekonomske, socialne in politične prvine in prav njihov preplet predstavlja temelj vrednotenja turistične ponudbe Vipavske doline. Pri tem velja poudariti nekaj pomembnih izhodišč:

- a) turistična dejavnost je danes vpeta tudi v neturistične dejavnosti, tako da med njima ni prave ločnice;
- b) turistična dejavnost lahko temelji na naravnih danostih in kulturni dediščini, vendar pa je vsaj v Sloveniji preskromna za pravo turistično dejavnost.
- c) turizem zahteva "kritične dejavnosti" - t.i. turistične atrakcije, ki privlačijo gosta, da premaga razdalje in spremembo okolja.

Z vidika razvoja turizma v Vipavski dolini, bi ti sklepi pomenili troje izhodiščnih spoznanj.

- a) v razvoj turizma v Vipavski dolini je vpeta celotna gospodarska in negospodarska struktura doline. Vanjo uvrščamo tudi kmetijsko dejavnost, ki je samo druga stran naravnih danosti doline, podobno velja tudi za transportno dejavnost, ki je povezana s prometno lego doline.

Turizem je za Vipavsko dolino razvojna priložnost, saj ima zanjo naravne in prometne danosti. Ker gre za izvoz na domačih tleh, ki hkrati lahko aktivira številne druge, tudi neturistične dejavnosti, je turizem pomemben faktor gospodarskega razvoja Vipavske doline.

- b) Vipavska dolina je sicer pomemben naravni in kulturni prostor, vendar pa je, kot običajno to velja tudi za druge kraje Slovenije, to premalo za pravi razvoj turizma. Slovenska strategija razvoja turizma je prvič spoznala in poudarila, da Slovenija nima velikih naravnih danosti, ki bi lahko odločilno posegle v oblikovanje konkurenčne turistične ponudbe. V matematičnem jeziku bi lahko dejali, da je ekološko naravnano naravno okolje in kulturna dediščina Vipavske doline potreben in ne zadosten pogoj razvoja turizma. Od tod bomo kasneje izpeljali sklep, da je za turistični razvoj premalo, če na teh danostih razvija svojo temeljno turistično ponudbo. Alternativni ali mehki turizem je lahko dopolnila, ne pa osrednja turistična dejavnost Vipavske doline. In to velja toliko bolj, kolikor pomembnejša je turistična strategija za razvoj doline. Ker je ekološka dimenzija turizma danes enako prisotna tudi pri naših turističnih konkurentih (Avstrija, Madžarska...), je sama naravna danost premalo za pravo konkurenčnost prednost vipavskega turizma.

- c) Vipavski turizem potrebuje razvoj posebnih turističnih atrakcij, ki bodo jasno izpostavile turistično podobo doline. Pri tem je pomembno, da nova turistična ponudba izkoristi prometne prednosti doline (odprtost proti zahodni meji, naslonitev na širše ljubljansko okolje) in da ne zanika pomembne kulturne dediščine in občutljive ekološke danosti Vipavske doline. Potrebujemo torej turistične proizvode, ki so ponudbeno atraktivni in privlačni za turiste, toda hkrati dovolj vpeti v vipavski prostor, da ne zanikajo njegovih temeljnih naravnih in kulturnih vrednot.

2. ZNAČILNOSTI DOSEDANJEGA RAZVOJA TURIZMA

Dosedanji razvoj vipavskega turizma ne ustreza potencialnim možnostim. Dosedanje razvojne strategije na občinski ravni so bile ohlapne in neopredeljene, predvsem pa niso bile prilagojene strukturi sodobnega turističnega povpraševanja. Dejansko bi lahko trdili, da pravih turističnih razvojnih dokumentov Vipavska dolina ni imela in zato tudi ni premogla posebne turistične ekonomske politike. Pri tem so nosilci turistične ponudbe ponavljali dve temeljni napaki:

- a) na eni strani je turistična politika temeljila na iluzijah o posebnosti kulturne identitete Vipavske doline,
- b) na drugi strani je večina turistične ponudbe zgolj ponavljala turistične obrazce sosednjih pokrajin in turističnih trgov.

Od tod tudi temeljne SLABOSTI dosedanje turistične ponudbe:

- a) slaba izraba primerjalnih prednosti doline,
- b) zastarelost turistične ponudbe (gostinstvo),
- c) tržna nerazpoznavnost ponudbe (gostinstvo, trgovina),
- d) neusklajeno delovanje (javni in zasebni turizem, kmečki turizem, vinske poti...),
- e) visoki stroški poslovanja (nizka akumulativnost poslovanja),
- f) slaba razvojna strategija (usmerjenost na alternativni turizem, neizrazita turistična ponudba...),
- g) nepovezana tržna strategija in promocija (skupen nastop na trgu, razvoj atraktivnih tržnih proizvodov),
- h) slaba infrastrukturna mreža (ceste, telekomunikacije).

Največja slabost vipavske turistične ponudbe je nerazpoznavnost njenih proizvodov. Od tod tudi potreba (imenovali smo jo "turistična iluzija"), da turistične proizvode zamenjujemo z naravnimi in kulturnimi danostmi doline. Toda prave konkurenčne turistične proizvode je šele potrebno ustvariti in jih oblikovati tako, da jih bodo potencialni kupci sprejeli. Vipavska dolina kljub gradivom in nekaterim naravnim biserom nima evropsko znanih kulturnih ali pa naravnih znamenitosti, ki bi privlačile domače in tuje goste. Njena edina prednost na tem področju je relativna naravna raznovrstnost doline ("dinamičnost okolja" - doline, gozdovi, gorski svet) in nekaj ohranjenih mestnih jeder (Vipavski Križ, Vipava), gradov (Zemono) in cerkva.

PREDNOSTI Vipavske doline pa so:

- a) geografska lega in transportna povezanost (bližina meje),
- b) naravna pestrost in kulturna dediščina,
- c) pristnost turistične ponudbe (vinogradništvo, kmetijstvo...),
- d) bližina potencialnih tujih trgov (Italija, Avstrija, Nemčija),
- e) ohranjena narava,
- f) športno letališče,
- g) neodkritost turistične destinacije in novih potencialnih proizvodov.

V evropskem turističnem povpraševanju narašča potreba po razpoznavnih in izvirnih turističnih proizvodih. Hkrati se povečuje povpraševanje po pristnem in naravnem okolju, ki je oplemeniteno s kulturno dediščino. Od tod lahko izpeljemo temeljne vzrode vipavske turistične ponudbe:

- a) oblikovanje atraktivne in razpoznavne turistične ponudbe, ki zahteva nove turistične proizvode,
- b) izboljšanje obstoječe turistične infrastrukture in ponudba mehkega ekološko naravnaneega turizma.

3. RAZVOJNE PRILOŽNOSTI VIPAVSKEGA TURIZMA

Osnovno vprašanje je, kako utemeljiti konkurenčne prednosti vipavskega turizma. Med konkurenčne prednosti lahko uvrstimo:

- a) naravne danosti,
- b) kulturna dediščina,
- c) nerazvitost dosedanje turistične ponudbe,
- d) možnosti oblikovanja atraktivnih turističnih programov.

Zadnji sklep je paradoksalen. Razvojna priložnost vipavskega turizma je njegova dosedanja nerazvitost. To pomeni, da lahko oblikujemo povsem nove strateške usmeritve in nove proizvode ter storitve, ki so neobremenjeni z obstoječimi turističnimi kapacitetami in programi. Trenutni poslovni rezultati v turizmu so namreč tako slabi, da jih moramo nadomestiti z novimi proizvodi in atraktivnejšo ponudbo, če želimo, da bo vipavski turizem preživel ali celo postal nosilec gospodarskega razvoja v dolini.

1. Prva razvojna alternativa:

Prva razvojna alternativa izhaja iz preproste teze:

"Turizem je pomembna gospodarska dejavnost, vendar ni strateškega pomena za razvoj Vipavske doline."

V razvojnem dokumentu Od kulturne identitete k razvoju (Rener, Suban, DO Ajdovščina, 1991) je prikazana prav takšna razvojna alternativa. Ker je dokument eden redkih strateško naravnanih predlogov turističnega razvoja Vipavske doline, ga lahko uporabimo za prikaz različnih razvojnih alternativ domišljanja vipavskega turizma.

Izhodišče turističnega pristopa je neizrabljena naravna in kulturna danost Vipavske doline, ki je razdeljena na tri podprojekte: Gora, Dolinska reka in Vipavski griči. Dokument pravilno ugotavlja, da je dosedanja turistična ponudba nerazvita, da pa so zanj številne danosti, med drugim tudi obstoječa struktura trgovine, industrije in predvsem kmetijstva. Naravno okolje je najpomembnejša tržna priložnost, zaščita kulturne krajine in kulturne dediščine pa osrednji kriterij oblikovanja turističnih proizvodov. Turistična ponudba je prilagojena omejenemu, segmentiranemu povpraševanju majhnega števila iniciativnih, kritičnih in ekološko osveščenih turistov in mirnemu družinskemu turizmu. Od tod tudi predlogi osrednje turistične ponudbe:

a) Kmetijstvo in kmečki turizem

Vipavska dolina je področje naravne predelave hrane, predvsem vinogradništva, sadjarstva, živinoreje in poljedelstva. Kmetijstvo je eno izmed prednostnih področij, ki pomembno sooblikuje turistično ponudbo. Vipavski griči so središče vinogradništva, zasebnega kletarstva in središče kmečkega turizma. Kmečki turizem vključuje jahanje, domačo prehrano, kmečka opravila in podobno.

b) Krajinska raznolikost in rekreacijski ekoturizem

Vipavska dolina ima izjemno naravno raznolikost, zato turistična ponudba vključuje tipične prvine rekreacijskega turizma (planinarjenje, kolesarjenje, pohodništvo, lovišča...).

c) Zmajarstvo in športno letenje kot atraktivna alternativna turistična ponudba

Letališče je primerjalna prednost doline, naravni pogoji dajejo izjemne možnosti za zmajarstvo in športno letenje. Oboje je najatraktivnejši del alternativne ponudbe, čeprav je ponudba omejena na določen tip turističnega povpraševanja in je hkrati v nasprotju z drugimi kriteriji oblikovanja ekoturistične ponudbe.

d) Opredeljevanje Vipavske doline kot "doline gradov"

V dolini je ohranjenih nekaj gradov, ki bi lahko doživeli prenovu ali pa so že prenovljeni (Zemona). Vsekakor je to posebnost Vipavske doline, ki bi jo lahko izkoristili kot pomembno turistično atrakcijo.

e) Izobraževalni in verski turizem

V dolini obstajajo nekatere lokacije (Vipava, Vipavski Križ), kjer bi lahko razvili izobraževalni turizem, ki z razvojem menedžerskega izobraževanja pridobiva na veljavi. Podobno velja za številne oblike verskega turizma, saj je v dolini obilo božjih poti in odlično ohranjen sakralni spomenik - mesto - Vipavski Križ.

Prednosti prve turistične alternative:

- a) izkoriščanje naravnih in kulturnih danosti,
- b) raznovrstnost turistične ponudbe
- c) naravna prisotnost turistične ponudbe
- d) usmerjenost na nekatere moderne segmente turističnega povpraševanja

Slabosti turistične alternative:

- a) turistični proizvodi so premalo izraziti in tržno zaokroženi,
- b) del turistične ponudbe si nasprotuje (zmajarstvo in motorno letenje je nasprotno z zahtevami ekoturizma),
- c) turistični proizvodi nimajo izrazitih konkurenčnih prednosti (vinske poti poznajo najmanj v treh slovenskih pokrajinah, kmečki turizem je posebno razvit v Avstriji...),
- d) premalo je poudarjena klasična prenočitvenaturistična ponudba (hoteli in kvaliteta gostinstva),
- e) nepovezanost zelene turistične ponudbe s turistično infrastrukturo (kolesarjenje - ceste, izobraževanje - kongresni centri in drugi šolski centri, verski turizem - podjetniška omejenost cerkve...),

f) problem financiranja neprofitnih dejavnosti alternativnega turizma (izobraževanje, verski turizem...).

Najpomembnejša lastnost prve strategije je, da skuša izkoristiti naravne in kulturne danosti. Vrsta turističnih dejavnosti je zgolj posrarskega pomena (hoja, kolesarjenje...) in je lahko dopolnilna dejavnost vsakršni turistični ponudbi.

Kmečki turizem lahko igra pomembnejšo vlogo samo v skupnem tržnem pristopu. Ker gre za individualni sektor in nepovezanost turistične ponudbe, kmečki turizem nima večjih perspektiv. To dokazujejo tudi pretekle izkušnje pri razvoju kmečkega turizma v drugi polovici sedemdesetih let, ki celo ob inflacijskih kreditih ni uspel zadržati ustrezne turistične ponudbe. Predvsem pa je kmečki turizem izjemno razvit pri turističnih konkurentih (Avstrija, Švica, Nemčija...).

Zmajarstvo je protislovna turistična dejavnost, ki se v večini zoperstavlja vsej ostali turistični usmeritvi. Ker je njegov razvoj prinesel motorno letenje in ultra lahka letala, ki so ekološko vprašljiva, so njihovo letenje v turistično razvitih državah zaradi hrupa in potencialnega onesnaženja bistveno omejili. Zmajarstvo po tej plati sploh ne more biti resna turistična alternativa.

Tudi za managersko izobraževanje kot neprofitno dejavnost velja, da ne more konkurirati že uveljavljenim izobraževalnim centrom (Bled, Radovljica, Brdo, kongresni centri v Ljubljani, na Bledu, v Portorožu...). Največja težava alternativnega turizma pa je, da ni donosen in da velja za neprofitno dejavnost. To pa je v nasprotju z zahtevami, da mora postati turizem osrednje gospodarsko gibalno Vipavske doline. Ker gre za neprofitno dejavnost, so finančna sredstva za njedov razvoj razmeroma majhna in tako smo v začaranem krogu alternativnega turizma. Alternativen turizem je tržno omejen in finančno manj privlačen, zato nima dovolj sredstev za svoj lastni razvoj in v tem je edina resna makroekonomska in podjetniška "samoomejitev" te razvojen alternative.

Edini pravi ponudbi, ki pa zahtevata veliko dodatnega vlaganja, sta verski turizem in dolina gradov. Zato predlagam, da jih Vipavska dolina posebej razvije kot turistično ponudbo in jo zaokroženo prodaja na turističnih trgih.

Gradovi morajo imeti določeno vsebinsko podporo (muzeji, koncertna dejavnost, prodajne galerije, prodajni centri...). Njihova ponudba pa mora biti povezana v skupen turistični proizvod. Največji problem je kajpada obnova te arhitekturne dediščine in njegova pametna poslovna izraba.

Verski turizem v procesu naraščanja pomembnosti vere lahko prispeva k utrjevanju turistične ponudbe Vipavske doline. Božje poti in samostani so dobra osnova za intenzivnejše trženje verskega turizma.

2. Druga razvojna alternativa

Turizem je eden najpomembnejših faktorjev razvoja Vipavske doline. To pa zahteva integralen pristop in oblikovanje moderne, atraktivne in donosne turistične ponudbe v prihodnosti.

Izhodišče nove turistične ponudbe Vipavske doline je revitalizacija palače Lanthieri v Vipavi. Grajski kompleks palače Lanthieri je pomemben del naravne in kulturne dediščine kraja. Hkrati pa po obsegu, legi in atraktivnosti izstopa iz ostale turistične ponudbe doline. V bistvu je njegove poslovne obnove del projekta turistične ponudbe "doline gradov", vendar pa je s svojo centralno lego daleč najpomembnejši turistični objekt Vipavske doline in ključni element njene "kritične" turistične atraktivnosti. Njegova revitalizacija vključuje poleg restavratorske prenove in nove arhitekturne podobe začelja tudi turistično oživljanje palače in njenega zaledja (pristava, sotočje, jama). Palačo in njeno okolje moramo pri tem obravnavati kot arhitekturno in poslovno celoto, ki zahteva načrtne in dobro premišljene posege v prostor in podjetniško oživljanje palače. To pomeni najmanj dvojje:

- a) da zaradi enkratne arhitekturne celote palače njeno poslovno oživljanje ne more biti delno (oživimo na primer levi krak ali pa pritličje...) in
- b) da zaradi visokih stroškov obnove v palači ne morejo poslovati neprofitne dejavnosti ali dejavnosti z nizko stopnjo donosnosti.

Prvi sklep:

Arhitekturna in poslovna oživitev palače zahteva celovit in poslovno donosen pristop. Ker je palača Lanthieri centralni turistični objekt doline, je na njegovo turistično ponudbo potrebno vezati tudi ostale dele turističnih proizvodov Vipavske doline.

Palačo Lanthieri in njeno okolje je mogoče napolniti z različnimi turističnimi programi. Poglejmo nekaj razvojnih alternativ in njihove prednosti ter slabosti.

Varianta A:

Palačo Lanthieri vključimo v prvo alternativo razvoja vipavskega turizma, ki vključuje naslednja spoznanja:

- a) Palača Lanthieri je hiša raznovrstne turistične ponudbe: trgovina, gostinstvo, šolstvo, kongresni turizem, kulturno središče (muzej, kulturne prireditve...),
- b) obnova je zaradi pomanjkanja finančnih sredstev lahko samo delna,
- c) njena turistična ponudba je omejena na mehki turizem.

Prednosti variante A:

- optimalna vključitev v mestni prostor
- vezanost na integralni turistični proizvod doline
- raznovrstnost ponudbe
- delna in hitra obnova projekta
- takojšnja turistična oživitev

Sklep: Najpomembnejše je hitro poslovno oživljanje palače, ki preprečuje najslabšo alternativo - čakanje na najboljšo poslovno priložnost, ki lahko dolgoročno pomeni turistični in kulturni propad arhitekturnega spomenika.

Slabosti variante A:

- a) Raznovrstne dejavnosti v turističnem centru so si med seboj nasprotne. Trgovina in gostinstvo nasprotujeta dejavnosti šolstva (razen kongresnega turizma) ali večnamenski kulturni instituciji (muzej, kulturne prireditve...).
- b) Delna obnova objekta preprečuje celostno rešitev in hkrati onemogoča tekočo poslovno dejavnost ali pa kasnejšo revitalizacijo novih prostorov (ni mogoče oddajati posameznih prostorov in hkrati obnavljati druge).
- c) Prevladovanje neprofitnih programov bo izjemno otežilo financiranje prenove. Neprofitni programi kot so kultura in šolstvo zahtevajo dodatna državna finančna sredstva. Vipava nima pravih primerjalnih prednosti za razvoj teh dejavnosti.
- d) Šolstvo (managersko šolanje, "tretja univerza"...) ne more samostojno zapolniti tako velikega objekta, oddaljenost od Ljubljane, konkurenčne lokacije (Bled, Brdo, Ljubljana...) in nikakršna izobraževalna tradicija so slaba stran te ponudbe.
- e) Kongresni turizem nima tradicije in zahteva veliko infrastrukturo (letališče, železnica, hotelske zmogljivosti...), zato je njegov razvoj vprašljiv, kolikor ne predstavlja dopolnilne turistične dejavnosti.
- f) Gostinstvo in trgovina sta pomemben element ponudbe, vendar na tako atraktivni lokaciji in v tako velikem obsegu ne moreta ponuditi celovite turistične ponudbe. Njuno združitev lahko predstavlja nastavitveni hotel visoke kategorije, ki pa mora imeti pravo turistično zaledje in atraktivne turistične programe. Ponudbe t.i. alternativnega turizma ne ustreza takšnemu tipu turističnega povpraševanja.

Varianta B:

Oživitev palače Lanthieri naj bi temeljila na donosni turistični dejavnosti, zato smo središče njene revitalizacije namenili igralniški dejavnosti. Pri tem moramo upoštevati naslednje vsebinske omejitve:

- a) arhitekturno atraktivnost objekta (kulturna in naravna dediščina), ki bi dvigovala raven igralniške ponudbe in turizma nasploh (povezanost sprednjega objekta, pristave, sotočja in jame),
- b) povezanost igralnice s turistično-hotelskim in trgovskim delom, ki oživlja turistično ponudbo kraja kot celote in vpliva na razvoj celotnega turizma v Vipavski dolini,

- c) arhitekturno in vsebinsko povezovanje kulture in igralnštva, kjer bi vsebino in obliko igralniške ponudbe vezali na kulturno dediščino palače (oprema, tehnologija) in živo kulturno produkcijo,
- d) povezanost igralniške industrije in delno tudi sakralne dejavnosti v levem krilu palače (poročni obredi...),
- e) igralniško dejavnost bi razvijali po ameriškem vzoru, ki združuje hazard s širšo turistično ponudbo (hotel, trgovine, gostinski objekti) in ponuja predvsem zabavo in kulturno sprostitve,
- f) ameriški tip igralnštva je namenjen običajnim turistom, je atraktiven v evropski turistični ponudbi (Avstrija in Italija ga ne gojita),
- g) igralniški centri niso hiše klasičnega hazarda, temveč zabavišna središča, ki predstavljajo osnovo za širšo turistično ponudbo ("kritična" privlačnost za goste).

Sklep:

Turistični proizvod igralniške industrije mora biti izvirno sestavljen. Njegova povezanost s kulturno in naravno dediščino je izhodišče prenove ter omogoča višjo raven turistične ponudbe. Igralništvo je sestavljeno po ameriškem vzoru, ker ima največ konkurenčnih prednosti in ponuja raznovrstne turistične proizvode.

Prednosti variante B:

1. Igralništvo velja za enega najbolj atraktivnih in najbolj donosnih turističnih dejavnosti, ki v vsakem okolju dopolnjuje tudi ostalo turistično ponudbo. Njegove ekonomske prednosti so najpomembnejši razlog uvajanja igralništva.
2. Igralništvo zagotavlja dovolj atraktivno ponudbo, ki omogoča financiranje celotnega projekta. Finančna konstrukcija je mnogo lažja, če je mogoče potencialnim investitorjem zagotoviti visoko donosnost investicije.
3. Igralništvo pomeni dopolnilno dejavnost turistične ponudbe Vipavske doline, toda tržno najbolj atraktivne in privlačne. Zato je igralništvo lahko pomemben vzvod privabljanja predvsem tujih turistov.
4. Prometna lega Vipavske doline in bližina meje je primerjalna prednost za razvoj igralništva, ki pri dnevni migraciji zajema 200 kilometrski pas. V njega sodijo dohodkovno in socialno bogati del evropskega prebivalstva, ki je potencialni turistični povpraševalec.
5. Igralniški center omogoča celostno rešitev palače in njene okolice. Igralniški center vključuje igralnico, spremljajočo gostinsko in trgovsko dejavnost, hotelske storitve in omogoča atraktivno izkoriščanje kraške jame ob sotočju reke. Ker je potrebno revitalizirati celoten prostor okoli palače Lanthieri, je to izjemno pomembno za kvalitetno rešitev centralnega objekta.
6. Igralniški center omogoča vključitev nekaterih pomembnih dopolnilnih dejavnosti, ki jih je želela razviti tudi turistična ponudba variante A. Z igralništvom je povezan kongresni turizem, gostinstvo, trgovina in celostna revitalizacija dvorcev (Vipava-dolina slovenskih dvorcev).
7. Igralništvo povečuje zaposlenost in dviguje socialni položaj v širšem okolju. V širšem igralniškem centru bi našlo zaposlitev okoli 300 delavcev, najmanj 500 pa bi jih našlo posredno zaposlitev, ki bi bila vezana na igralniški turizem.

Sklep:

Igralniška ponudba je ekonomsko izjemno atraktivna. Z njo je mogoče pridobiti finančna sredstva za celostno rešitev palače in njene okolice. Hkrati je igralništvo pomembna dopolnilna turistična dejavnost, ki privlači goste in spodbuja tudi druge oblike turizma.

Slabosti variante B:

1. Zakonska ureditev igralništva še ni dokončna, predvideva pa poddržavljanje igralnic, omejevanje števila licenc in omejitev na slovenski kapital. To pomeni, da sama igralnica ne more biti predmet tujega financiranja, lahko pa je del finančne konstrukcije, ki privablja domači in tuji kapital.
2. Hazard je v evropski krščanski tradiciji moralno oporečna dejavnost. Držijo se ga nekateri negativni predznaki, kot so korupcija, prostitucija, kriminal in podobno. Toda hazard v sodobnem smislu ni združljiv s takšno podobo. Hazard je v Evropi omejena in strogo

nadzirana dejavnost, v ZDA pa je dobil obliko povsem običajne turistične ponudbe (Las Vegas je celotno 1993. leto tržil kot leto "družinskega turizma").

3. Ameriški tip igralništva temelji na odprtem in relativno množičnem obiskovanju igralniških centrov. To pomeni določeno ekološko (prometno, hrupno...) obremenitev mestnega okolja, saj sprejema turiste predvsem ponoči in na obrobju starega mestnega jedra. Turizem je nasploh povezan z večjimi obremenitvami okolja. Igralništvo se pri tem razlikuje od drugih onesnaževalcev, ker je rentabilna dejavnost, ki lahko sama zbere sredstva za omilitev ali celo odpravo nekaterih negativnih strani obremenitve prostora.

Sklep:

Igralništvo ima številne prednosti in tudi slabosti. Vendar pa večina slabosti ni vezana na razumevanje igralništva kot hazarda. Igralništvo je povsem legalna oblika turistične ponudbe, ki ima nekatere posebne zakonitosti, pravno regulacijo in nadzor države. Večino negativnih posledic igralništva je mogoče odpraviti s financiranjem projektov za odpravo negativnih posledic (ekologija...). Večino predsodkov proti igralništvu pa izhaja iz nepoznavanja te turistične ponudbe.

4. ORGANIZACIJA PROJEKTA

Igralništvo ni edina alternativa revitalizacije palače Lanthieri, je pa zagotovo najperspektivnejša. Razlog je zelo preprost. Vsakršna revitalizacija objekta in njegove okolice zahteva velika finančna sredstva. Potencialni investitorji pa bodo vlagali na takšno lokacijo samo tedaj, če bo investicija dokazala svojo donosnost. Pri tem je izjemno pomembno, da je objekt v javni lasti in da po lastninski strani ni nikakršnih omejitev. To seveda ne pomeni, da je država, kot v preteklosti, pripravljena vlagati v objekt in njegovo okolico. Osnovna predpostavka je, da bodo potencialni investitorji vložili kapital v prenovalnico palače zaradi strogo poslovnih ciljev. Zato vrsta alternativnih možnosti revitalizacije ni realna, saj gre za neprofitne ali slabo akumulativne dejavnosti, ki niso privlačne za investitorje. S tega vidika je atraktivna ponudba igralniške industrije dovolj velik argument donosnosti celotnega projekta, ki bo privlačil domače in potencialne tuje investitorje.

Zavedati se moramo, da je kompleks palače Lanthieri celovit prostor, ki zahteva celotno rešitev. Vsaka delna prenova ali delno oživiljanje bo dolgoročno vodila v propad turistične revitalizacije in dokončno degradacijo same okolice. Zato igralniška alternativa ni zgolj običajna močnost, temveč ključna usmeritev in pravi odgovor na izhodiščno dilemo: ali bomo uspeli revitalizirati palačo Lanthieri z okolico ali ne. In če je odgovor pozitiven, je naslednje vprašanje: kako, s kakšnimi finančnimi sredstvi, s katerimi turističnimi programi?

Igralništvo ima vrsto spornih lastnosti, toda večina predsodkov izvira iz nepoznavanja sodobnega igralništva in neustreznega državnega nadzora nad to industrijo. Zopet so pomembne finance. Če denar od igralništva napaja lokalni proračun, lahko s tem kapitalom izboljšujemo celotni življenjski standard lokalne skupnosti.

Igralništvo ima pomembno vlogo dopolnilne dejavnosti celovite turistične ponudbe Vipave. Ob igralništvu se rešujejo drugi pomembni turistični problemi: izgradnja hotelskih kapacitet, revitalizacija projekta "doline dvorcev", spodbujanje drugih oblik alternativnega turizma in podobno. Igralništvo je spodbuda, ki privablja gosta in mu ponuja novo obliko zabave, hkrati pa ga usmerja na nove turistične destinacije.

Uspeh projekta je odvisen od vsebinske zastavitve turističnega razvoja Vipavske doline. Ker nosilci projekta ne morejo vplivati na zakonsko regulativo, je toliko bolj pomembna dejavnost zbiranja potencialnih investitorjev in podjetniško ter marketinško pozicioniranje palače.

dr. Bogomir Kovač

* * *

RAZVOJNE MOŽNOSTI, KI JIH PONUJA KOMPLEKS LANTHIERIJEVEGA DVORCA VIPAVI, OŽJI IN ŠIRŠI OKOLICI

STRATEŠKE VIZIJE VIPAVE Z OKOLICO

Zavod za družbeno planiranje občine Ajdovščina je v okviru svojih razvojnih analiz in predlogov že v letu 1990 izdelal razvojno strategijo celotnega prostora v kontekstu regije. Prostor smo razdelili v tri podprojekte in sicer: Gora, Vipavska dolina in Vipavski griči.

Vipava z okolico sodi v podprojekt Vipavske doline. Med številnimi problemi naj v tem prispevku izpostavimo naslednje:

- visoka dnevna delovna migracija,
- neizkoriščene prostorske možnosti in
- nizka izobrazbena raven prebivalstva.

Zato smo na podlagi opredelitve stanja, spoznanih razvojnih problemov in razvojnih potencialov opredelili agroživilski kompleks in kulturni turizem kot optimalna prednostna področja. Za cilj celotnega podprojekta smo si zastavili načrtno izgradnjo image-a Vipavske doline kot doline dvorcev in gradov. To pomeni:

- izrabo bogate kulturne in naravne dediščine,
- vezavo lokalne proizvodnje na grajske komplekse,
- izrabo ugodne strukture agroživilske industrije,
- motivacija ljudi za izobraževanje za kvaliteto in
- izdelava promocijske strategije prostora Vipavske doline z obronki.

Prav zaradi zavedanja, da prostorskih odločitev ne moremo sprejemati, ne da bi upoštevali vse druge vidike (sociološke, ekološke...), smo takoj po odhodu JA začeli pripravljati **poslovno zamisel za kompleks Lanthierijevega dvorca v Vipavi**. Pri tem smo sodelovali s strokovnjaki in institucijami, ki so s svojimi prispevki tudi sodelovali na posvetu junija 1990 in na okrogli mizi aprila 1991 v Vipavi.

V letu 1993 se je Izvršni svet odločil za nujna sanacijska dela na strehi, da se prepreči nadaljnje propadanje notranjosti, saj so bile delno že ogrožene stropne poslikave. Popravilo strehe je izvajal Zidar Vipava, vrednost del je bila 4.000.000,00 SIT. Istočasno smo pripravili javni razpis za oddajo poslovnih prostorov, da bi pridobili morebitne ponudnike, s katerimi bi začeli postopno prenovu celotnega kompleksa.

Zaradi obsežnega strokovnega dela, ki smo ga vložili v projekt Lanthierijevega dvorca in zaradi korektnega odnosa do ljudi, ki so se prijavili na razpis in nenazadnje zaradi pomembnosti kompleksa za Vipavo in njene prebivalce, smatramo za potrebno, da celoten koncept obrazložimo in predstavimo širši javnosti. Prepričani smo, da brez delovanja vseh akterjev v smeri enega in istega strateškega cilja, povezovanja v smislu pretoka informacij, idej in znanja, ne bomo dosegli nikakršnih ciljev - in to velja za katerokoli podjetje ali lokalno skupnost.

NEKAJ O LANTHIERIJEVEM KOMPLEKSU

Prostor Vipave je določen s štirimi dominantami in dvema prostorskima osema. Vzdolžna os prostora je cesta skozi naselje s svojim sosledjem trgov in strnjeno zazidavo, ki je mestoma prekinjena.

Na vzhodni strani se nahaja trg pred vhodom v Tabor, sledi mu glavni trg z Lanthierijevim dvorcem, trg pred staro šolo in trg pred cerkvijo sv. Štefana. Organska struktura poselitvenega vzorca ustvarja še številne manjše trge, nastale z razširitvijo ulic ali z njihovim stičiščem. Struktura in način pozidave in komunikacij ustvarja izjemno bogate vedute in ambientalne vrednote.

Dominantno prečno os prostora predstavlja baročna kompozicijska os kompleksa Lanthierijevega dvorca. Os povezuje in osredinja na severu izvire reke Vipave, grajsko dvorišče, osrednjo stavbo gradu in se nadaljuje skozi park s fontano (ki je protiutež naravnim izvirom reke) preko reke Vipave proti gričevnatemu svetu Planine na jugu.

PREDLAGANI PRISTOP K PRENOVI GRAJSKEGA KOMPLEKSA

Prav zaradi razvojnih možnosti, ki jih kompleks omogoča, predlagamo, da začetek prenove in program dejavnosti usmerja strokovni tim skupaj z lokalno skupnostjo. Le tako bi se lahko korak za korakom približevali končnemu cilju: kulturno - turistični center širšega pomena.

Zasnova gradu (osrednja grajska stavba in gospodarski del) omogoča delitev na dva osnovna sklopa, katerima lahko podredimo tudi izbiro programa in način konservatorskih del. Vsekakor je potrebno osrednji grajski stavbi posvetiti najstrožjo spomeniško zaščito, vključno z možnostjo prilagoditve notranje opreme ambientom posameznih prostorov. Svobodnejše pa lahko urejamo notranjost gospodarskega dela gradu, vendar z največjo možno ohranitvijo stavbne strukture notranjih prostorov in zunanjega videza stavbe. Pri ureditvi parka bo potrebno park na novo oblikovati v smislu nekdanjih baročnih principov (načrt že obstaja).

V poslovni zamisli smo predvidevali, da se arhitekturno zahtevnejši del gradu nameni izobraževalno-kulturnemu programu z možnostjo večnamenskih prireditev v obliki strokovnih srečanj ali kulturnih in gospodarskih promocij - v nadstropju, medtem ko je pritličje primerno za gostinsko ponudbo. Gospodarski del pa bi bil poleg servisnega dela namenjen trgovsko-turističnemu programu z manjšimi hotelskimi kapacitetami, ki bi jih koristili skupaj z osrednjo stavbo.

Izobraževalni program bi lahko začeli prvo leto z eno strokovno usposobljeno osebo, ki bi predstavljala zametek tovrstnih dejavnosti. Za določene programe, ki jih bomo navedli v nadaljevanju, smo že vzpostavili konkretne stike: univerza za tretje življenjsko obdobje, študijsko središče za pospeševanje izrednega študija na fakultetah, višjih in visokih šolah Slovenije in v tujini, vključitev v republiški projekt centra na daljavo, drugi študiji, ki šele nastajajo v Sloveniji, za katere se marsikje potegujejo.

Tako zastavljen koncept bi se zlahka lahko vključil tudi v pred kratkim predstavljeni nacionalni program za oživljanje podobe starih mestnih jeder, gradov in cerkva na Slovenskem. Program predvideva izdelavo skupnega programskega kataloga - od 200.000 do 500.000 izvodov z zemljevidom Slovenije s kraji, gradovi in cerkvami, ki bodo že v naslednjem letu izvajali program. Projekt vključuje tudi ustanovitev državne kulturne agencije za predstavitev slovenske kulture na tujem in še marsikaj drugega.

ZAKLJUČEK

Bistveno pri predlaganem konceptu prenove in oživljanja Lanthierijevega kompleksa je postopna rast, ki upošteva obstoječe stanje in usposabljanje ustreznih kadrov ter odprtost programa za domače ljudi, odraščajočo mladino. Končno: to je srce Vipave, kot se je lepo izrazil tudi predsednik KS. Ali lahko to srce prepustimo kateremukoli tujemu investitorju ali največkrat omenjenemu igralništvu? Ali res želimo, da bodo vsi naši otroci krupjeji in vratarji, je to dolgoročna perspektiva dvorca, ki je še celo v času JA na enak način živel z Vipavo? Nasprotno od večine prisotnih na sestanku Sveta KS menimo, da bi bilo referendumsko odločanje o dveh različnih konceptih, ki so dolgoročnega pomena, edino sprejemljiva odločitev.

Vloga bodočih manjših občin je prav v večjem vplivu večine ljudi na odločitve skupnega pomena, v aktivnem sodelovanju pri kreiranju določenih programov, zato smo pričakovali, da se bo svet KS Vipava aktivno vključil v skupno delo. Pri razreševanju celotne problematike je zelo pomemben čas, saj bomo nekega dne

ugotovili, da so nam ponujene programe dobili drugi; kvalitetni investitorji, ki so danes pripravljeni investirati, pa se bodo usmerili drugam.

ZAVOD ZA DRUŽBENO PLANIRANJE

Tatjana Renner Iris Suban

Kulturni dogodki v Vipavi

OŽIVLJANJE PRAZNOVANJA SV. FLORJANA

Že od nekdaj so se ljudje radi zatekali k čaščenju sv. Florjana, zavetnika proti ognju in poplavam. Tako so si ga gasilci izbrali za svojega patrona.

Vipavski gasilci so dan sv. Florjana praznovali že od ustanovitve društva leta 1877. Po dopoldanski maši so odšli v Podskalo, kjer so bili gostje vipavskega grofa Karla Lanthierija, ki je bil tudi načelnik društva. Grof se je ta dan oblekel v gasilsko uniformo in se zadrževal v družbi gasilcev, ki so se gostili in zabavali na njegove stroške.

Praznovanje sv. Florjana se je ohranilo vse do konca II. svetovne vojne. Letošnje praznovanje sv. Florjana pomeni, da je odpadla še ena ideološka ovira iz naše preteklosti. Tako smo se vipavski gasilci letos že tretjič zbrali z namenom, da ohranimo tradicijo gasilskega praznovanja sv. Florjana. Med mašo, ki se je udeležilo lepo število gasilcev, je gospod dekan Franc Pivk blagoslovil nov lesen kip sv. Florjana. Kip je visok 160 cm, izdelal pa ga je naš vaščan Oton Naglost, in bo od sedaj krasil dom gasilcev v Vipavi.

Pa še nečesa se gasilci spomnimo na tak dan. Naš pozdrav v službi ljudstva NA POMOČ pomeni, da smo pripravljeni priskočiti na pomoč drugim, ki so v stiski. V času, ko se širi nevera v ljudi pod geslom: kaj me brigajo drugi, odkrivamo smisel povezave v društvu, ki je na voljo drugim. Tovarištvo in pomoč sta svetli obliki organizacije, ki se med tehtanjem, ali človek ali ideja, odloči za človeka. Ogenj na strehi bližnjega ni nikoli privatna zadeva.

Da bi gasilci bili kos vsem nalogam, so potrebne vaje, strokovno izpopolnjevanje in udeležba na gasilskih tekmovanjih.

Eno takih tekmovanj smo imeli dne 6. in 7. v športnem parku vojašnice v Vipavi. Dne 6.5. je bilo občinsko tekmovanje, iz našega društva se ga je udeležilo 9 ekip. Tekmovanja se je udeležila tudi ekipa učencev CUIO Vipava.

Dne 7.5. pa je bilo regijsko tekmovanje, ki se ga je udeležilo 600 gasilci iz občin Ajdovščina, Gorica, Tolmin in Idrija. Iz našega društva se je tekmovanja udeležilo 6 ekip in kar 4 ekipe so se uvrstile na državno prvenstvo. Na obeh tekmovanjih so naši gasilci prejeli za dosežene rezultate 7 pokalov.

Tako lahko vidimo, da gasilstvo združuje tiste prvine, ki jih ne more povoziti kolesje zgodovine, niti različna politična prepričanja, zato naj gasilstvo ostane, kar je vedno bilo - široka pomoč človeku v stiski.

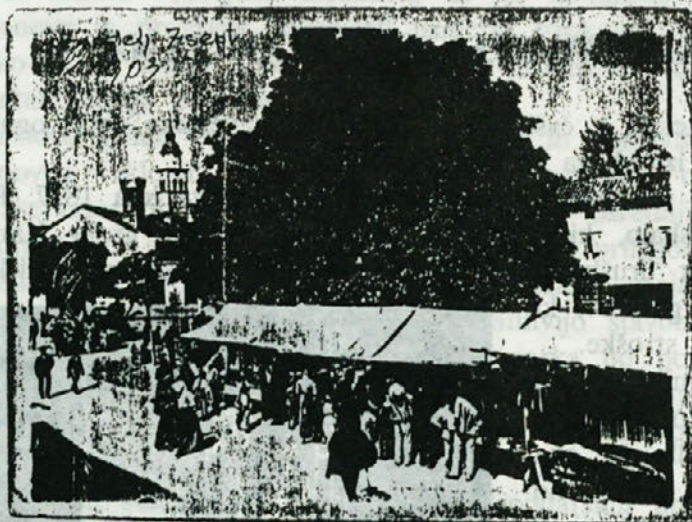

Ludvik Curk - Viko

TANTADRUJ MED NAMI

Vipava se je v mesecu aprilu spremenila v filmsko vas zaradi snemanja TV filma TANTADRUJ po povesti Cirila Kosmača. Od vseh prizorov bo najbolj ostal v spominu semanji dan pred staro šolo, ki nam je pričaral pogled izpred sto let. V tem prizoru je nastopalo 200 statistov, med katerimi smo lahko videli tudi živalske statiste

vseh vrst in pasem. Otrokom smo lahko pokazali stare podobe lajnarja, prodajalca sveč, kipcev in rožnih vencev, prodajalca lončene posode. Veliko otroškega vrveža je vzbudil vrtiljak. Na dan so prišle vse muzejske zbirke "karjol, koret, štnakov, košev, jerbasesv in perilnih plohov". Podobo trga je krasil vodnjak, ki je pred sto leti tudi stal na tem trgu. Sejem je bil zanimiv še bolj za mestne otroke, ki so jih starši vozili na ogled v filmsko vas Vipavo.

Semanj v Vipavi leta 1903.

Režiser filma Tugo Štiglic z ekipo je začel snemati 6. aprila in zaključil 3. maja. Vseh nastopajočih je bilo 300, od tega 45 otrok. Največ je bilo domačinov iz bližnje okolice, nekateri pa so se vozili iz Nove Gorice, Mirna, Izole in Kranja.

Snemalni ekipo je ponagajalo tudi vreme z mrazom in dežjem, posebno v času snemanja sejma. Prvi dnevi snemanja so spominjali na utrip v cirkusu, potem pa se je vse nekako ujelo in premaknilo. Tisti, ki so snemali na Slapu, so občutili pravi mraz v že cvetoči pomladi, torej tudi drugo plat filmske slave. Ceno te slave so potrdili tudi tisti v nočnem snemanju, tako da so vsi filmski denar pošteno zaslužili.

Sejemski dan.

Kljub vsemu je bila snemalna ekipa zadovoljna in sam režiser se je zelo pohvalno izrazil o sodelovanju krajanov in statistov pri snemanju. Kako bo TV film o Tantadruju "ustvarjen" bomo lahko gledali na naših malih ekranih prihodnjo pomlad. Gotovo nas vse zanima odgovor na vprašanje, zakaj je bila prav Vipava izbrana za snemanje tega filma in prav trg Pavla Rušta, Beblerjeva in Laurinova ulica ter prostor pred našo cerkvijo sv. Štefana. Ta izbor je Vipava dobila zato, ker je ta trg z okolico ohranil skoraj enak videz, enako podobo hiš, kot jo je imel pred sto leti. Imamo pač srečo, da nas ni zaradi pomanjkanja denarja zaneslo v rušenje in ustvarjanja nekega novega trga. Danes je stara podoba enkratna, vredna ogleda in snemanja.

Glavnega igralca Tantadruja je zaigral simpatičen študent AFRT Ljubljana Aljoša Trnovšek. Njegovo družbo vaških posebnežev Luke, Rosepatacisa in Matica pa igralci Dare Valič, Radko Polič in Roman Končar. Natakariča Pepa je bila Judita Zajc. Med znanimi obrazi igralcev bomo videli še Poldeta Bibiča in Staneta Lebana v posrečeni vlogi župnikov, ki so modrovali v zlati svetlobi izposojenega župnišča Hrovatinove veže.

Sožitje v preteklosti.

Tantadruja iz otroških let je upodobil Nejc Tomažič iz Vrhpolja.

Ekipa je snemala še na Gočah, Slapu, Gradišču pri Vipavi, v Hrastovljah, nekaj pa tudi v studiu v Ljubljani. Posebno zanimivi bodo prav gotovo nočni prizori ob osvetljenem zvoniku naše cerkve ter ob cerkvi na Gradišču.

Vipava se je tako cel mesec sprehajala po starih časih in po ulicah smo lahko videli dame v dolgih oblekah s klobuki, kmetice s koši, stare furmane z vinom, pozabljene podobe beračev in posebnežev, vrvež ob vrtljaku in utrip semanjega dne, kot je bil na istem trgu fotografiran 7.9.1903. Torej je bila lokacija za snemanje primerna, ter obogatena s staro vipavsko tradicijo, o kateri bomo kaj več zapisali v naslednji številki VG.

Večno spoštovani tovor.

Ob snemanju te Kosmačeve novele so mnogi prvič slišali za to čudovito zgodbo in ni jih bilo malo, ki so to delo poiskali in ga pohiteli prebrati. Kosmač je to pripoved zapisal po pripovedovanju svoje matere po štiridesetih letih, odkar jo je slišal. Pisal jo je v Piranu. Tematika te pripovedi je v naši slovenski literaturi enkratna, neponovljiva, globoko socialno obarvana.

Vsaka vas ima tudi danes Tantadruje in prav njen socialni odnos do njih daje kraju pravo podobo. Morda jih bomo po snemanju tega filma znali ceniti, jim priznati, da so del našega vsakdana in da nas bogatijo z izvirnostjo, naravnostjo in končno tudi z drugačnostjo.

Vipava je s snemanjem filma dobila lepo priložnost za afirmacijo in predstavitev kraja, ki bo prek filmske slike podan širši slovenski javnosti na malih ekranih in film Tantadruj bo lep prikaz primorske arhitekture in literarne zapuščine Cirila Kosmača.

Magda Rodman

* * *

PRISPEVEK TURISTIČNEGA DRUŠTVA K OBELEŽITVI 100-LETNICE VIPAVSKE ZADRUGE IN 1600-LETNICE BITKE PRI FRIGIDU

Letos, ko Slovenci obeležujemo dve izredno pomembni obletnici: 100-letnico prve vinarske zadruge na Slovenskem in 1600-letnico bitke pri Frigidu, postavlja pred turistično društvo veliko organizacijsko obveznost.

Tako kot lani, ko smo sodelovali pri sprejemu udeležencev rally-a Tour Alpine 93 v Vipavi, smo tudi letos člani društva pomagali pri izvedbi rally-a "Vipavska dolina" '94, ki ga je organiziral klub ljubiteljev starih motornih vozil Balilla iz Sežane.

Rally-a se je udeležilo 247 ljubiteljev starih vozil iz Slovenije in zamejstva.

Na startu v Ajdovščini se je pojavilo 97 vozil različnih starosti in modelov. S spretnostno vožnjo po vipavskem trgu so zaključili tekmovanje, ki je navdušilo številne obiskovalce. Tudi organizacijsko je bila prireditev uspešno izpeljana.

V mesecu juniju pa nas čaka še ena preizkušnja. Kljub veliki finančni zahtevnosti bomo člani društva v sodelovanju z vipavsko kletjo in ob pomoči Ministrstva za kulturo 25. junija na vipavskem trgu organizirali velik koncert opernih arij. Sodelovali bodo priznani domači in tuji vokalni solisti ob spremljavi simfoničnega orkestra RTV Slovenije. To bo tudi priložnost, da obudimo spomin na nekako pozabljene operne uprizoritve.

Ob tej priložnosti vabimo vse, ki jim je Vipava pri srcu, da s sodelovanjem pri obeležitvi tako pomembnih zgodovinskih dogodkov prispevamo vsak svoj delež k promociji Vipave.

Turistično društvo Vipava

Za dom in družino

SINOVO PISMO

PREDRAGA MAMA!

Približuje se dan pomladi. Čas, v katerem zaživi vse na novo. V tej prebujajoči se pomladi praznujete vse matere in žene svoj dan. 25. marec mi je od vseh dni v letu ostal v najlepšem spominu. Otroci smo tu posebno ta dan hoteli izkazati svojo ljubezen in spoštovanje do tebe, draga mama. Da bi tvojo ljubezen in ves trud ti nekako poplačali, smo se ti hoteli oddolžiti vsaj s šopkom rož. Hiteli smo čez visoke zamete, tja v reber, kjer so iz kopnoč že kukali prvi zvončki. Čeprav sem bil še majhen, sem tudi hotel za drugimi. Zadnji sem pricapljal do tebe. V premrlih rokah sem držal s kratkimi peclji šopek zvončkov. Oči in lica so mi žarela v ponosu in sreči, ko sem ti ponudil svoje darilo rekoč: "Na, mamica moja, za tvoj praznik!" Potem sem ti zlezal na kolena in ti ovil svoje premrle roke okrog vratu, na tvoje vroče čelo pritisnil mrzli nasek in ti si me stisnila na svoje srce mehko, nežno in čuteče, kot zna to le mati. Bil sem najmlajši in ti si me imela tako rada.

Čas je tekkel in otroci smo odrasčali. Zaradi šolanja na višjih šolah se je spreminjal tudi naš značaj. Slab vtis sošolcev je vplival tudi name. Vedno bolj sem se odtujeval domu in tebi.

Ko sem se nekega dne pozno vrnil domov, si me vsa v skrbeh vprašala, kot sem hodil tako dolgo, sem ti zadirčno odgovoril: "Pusti me, mama, nisem več otrok, ki se vedno drži maminega krila." Presenečena si me pogledala in v očeh so se ti pojavile solze. To me je prizadelo. Odšel sem ven. Zavedal sem se, da sem ti storil krivico in ranil tvoje dobro srce. Na skrivaj sem te opazoval. Bila si žalostna. Na tvojem obrazu sem prvič opazil gube. Strašen črv težke vesti se mi je zaril globoko v srce in

me spremljal vsepovsod, nikjer nisem našel več miru. Rad bi stopil do tebe in te prosil odpuščanja, pa mi je to branil moj ponos, ker sem že samostojen. Saj mora mama že enkrat razumeti, da nisem več njen sinček. Da bi to svojo napako in nehvaležnost popravil, sem postal malo prijaznejši in ti napravil kakšno malo uslugo z delom, vendar tistega prisrčnega stika med nama ni bilo več.

Sedaj, ko sem v tem daljnjem svetu tako sam, mnogo mislim nate. O, draga mama, če bi lahko stal sedaj pred teboj, padel bi na kolena in te prosil odpuščanja. Sedaj spoznavam, kako dobra in lepa si. Kako globoka in polna nesebične ljubezni je tvoja duša.

Ko se zamislim v veličasten lik in delo matere, ki se neumorno žrtvuje za svoje otroke, me postane sram, da vse njeno delo tako malo cenimo.

Draga mama! Sedaj sem spoznal, kaj si nam otrokom dala. Dala si nam življenje - vero vanj! V naša srca si vcepila spoštovanje in ljubezen do dela in ljudi, do narave in ti si nam povsod svetel vzor.

Draga mama, še enkrat te prosim odpuščanja za vse svoje napake, obenem pa ti zaželim še mnogo zdravja in veselega razpoloženja. Naj se tudi tebi obudi spomin na lepa in prisrčna leta našega nepozabnega otroštva.

Pozdravlja in poljublja te

tvoj sin

DRUŽINA IN SMISEL

Družina je že od svojega začetka varnost. Brezpogojna varnost je, dokler je nedotakljiva. Družina je zavetje za življenje in zavetje za človeka vredno umiranje. Družina je prizanašanje mladosti in upoštevanje starosti. Družina pomeni vedeti, da imamo na tem svetu prostor, ki ga ne moremo izgubiti, mesto, kjer smo vedno dobrodošli, naj je človek berač ali milijonar. Z denarjem in s silo se da sicer marsikaj kupiti in izsiliti, toda ne bivanjske varnosti.

Tu se torej konča naša pot, ki se začneja s svobodo, se orientira po zahtevah vsakokratne situacije, pot, ki jo vodi altruistična zvezda in se v njenem lesku zrcali predanost življenja življenju ter se konča v bivanjski varnosti. To je pot oseb, ki so prav do dna spoznale smisel družine in zato lahko opravljajo svoje poklicne dejavnosti brez strahu in bojazni, brez notranje krčovitosti in razmrcvarjenosti v pomirjajoči gotovosti, da so nekje doma, kjer niso šteti njihovi uspehi, njihova poslovna zmagoslavja in njihovi bančni računi, ampak oni sami.

Seveda, absolutne varnosti na svetu ni, toda če se vprašamo po dejavniku prihodnosti, ki izvira iz človekove osebnosti in ki sodoloča človekovo prihodnost, potem je ta dejavnik prav človekova zmožnost in pripravljenost, da smisel postavi nad dobiček, kadar je treba, tudi smisel družine nad dobiček od dela. Kdor razvije pri sebi to zmožnost in pripravljenost, bo sooblikoval prihodnost, ki jo je vredno doživeti, ker človeškemu pridobivanju podarja več, kot bi si človek lahko kdaj sam vzel od siceršnjega pridobivanja.

Iskrice

Čudeži

Neki človek je prepotoval kopno in morje, da bi se sam prepričal o učiteljevi izredni slavi.

"Kakšne čudeže je storil vaš učitelj?" je vprašal nekega učenca.

"No, čudeži so takšni in drugačni. V vaši deželi imate za čudež, če Bog človeku izpolni njegovo voljo. V naši deželi pa velja za čudež, če človek izpolni božjo voljo."

Nezavedanje

"Kje lahko najdem Boga?"

"Prav pred teboj je.

"Zakaj ga potem ne vidim?"

"Zakaj pijanec ne vidi svoje hiše?"

Pozneje je učitelj rekel: "Ugotovi, kaj povzroča tvojo pijanost. Če hočeš videti, moraš biti trezen."

Če prijatelja imaš,
obišči ga rad,
ker trnje in plevel
brž poženeta tam,
koder nihče ne hodi.

Torej se pogosteje odpravimo na pot do prijateljev,
da se ne zaraste s trnjem.

Zbrala in uredila Magda Rodman

Večno mesto

Rim je glavno mesto naše sosede Italije. Že veste, zakaj pravijo temu mestu, da je mesto miru in ljubezni? Če beremo RIM od desne proti levi, dobimo MIR. V izvirniku je to ime ROMA. Preberimo ga spet od desne proti levi in dobimo AMOR; kar pomeni LJUBEZEN.

Torej je RIM mesto ljubezni in miru. Če je to res, presodite sami.

Alojz Rehar

Odmevi

NEKAJ PRIPOMB K ČLANKOM O POVOJNEM DOGAJANJU V VIPAVI

Kdor bi sodil o povojnih dogajanjih v Vipavi le po kritičnih člankih, ki so izšli v lanskem letu v našem glasilu, bi lahko sklepal, da so lokalno samoupravo vodili ljudje, ki niso hoteli škoditi samo svojemu kraju, ampak tudi samemu sebi. En del kritike je sicer utemeljen, večji del pa nima stvarne podlage. Odgovoril bom le na nekaj obtožb oziroma trditev v zvezi z zadevami, ki jih poznam oziroma jih poznajo nekateri starejši krajani.

V članku *Kdor se ustavi, propade* (23. št) pisec trdi, da se v Vipavi v povojnem času ni gradilo stanovanj za civilno

prebivalstvo, razen nekaj malega v zadnjih petnajstih letih in da med njimi ni bilo stanovanj za učitelje, kar pa ni res. Že leta 1961 je bil dograjen devetstanovanjski blok za hotelom, v katerem so bila štiri stanovanja v lasti Osnovne šole Vipava. V tem bloku je ob vselitvi bivalo kar sedem učiteljev, zato je dobil vzdevek "učiteljski blok". Leta 1963 sta bili zgrajeni dve stanovanjski stolpnici na Vinarski cesti z 20 stanovanji, od katerih so bila štiri last Osnovne šole. Pobudnik gradnje in soinvestitor navedenih stolpnic je bila Vinska klet, ki jo je takrat vodil sam

pisec članka. Skupno je bilo v našem kraju po vojni zgrajenih 82 družinskih stanovanj v desetih novih objektih, izključno za civilno prebivalstvo. Od navedenega števila jih je bilo 12 v upravi Osnovne šole vse do lastninjenja. Mislim, da zgoraj navedeno število stanovanj nikakor ni majhno za naš kraj, še posebno, če pomislimo, da se je istočasno na novo zgradilo tudi nad 100 zasebnih stanovanjskih hiš.

Obtožba, da je bila večina vplivnih Vipavcev proti gradnji nove vinske kleti, je huda in žaljiva. Pri tej izjavi nimamo druge izbire, kot da prosimo avtorja, naj navede vsaj en primer - priimek in ime, da mu bomo verjeli.

Res je, kot trdi avtor, da vodstvo takratne Kmetijsko vinarske zadruga ni hotelo brezplačno odstopiti objektov stare vinske kleti tovarni Sava iz Kranja. Vedeti pa moramo, da je o odtujitvi osnovnih sredstev zadruga odločal zadružni svet, v katerem so bili zastopniki iz cele Vipavske doline in ne le iz Vipave. Sicer pa je vprašanje, kako bi se obnesla gumarska industrija v središču kraja, takorekoč v njegovem starem jedru.

Nadalje omenja pisec, da smo zamudili priložnost za izgradnjo hotela in drugih turističnih objektov. Govoriti o razvoju turizma in celo gradnji novega hotela v kraju, kjer je bil skoraj vsak drugi prebivalec vojak, ni resno.

V zaključku poudarja pisec, da bi imeli Vipavci delo doma, če bi zgradili vso naštetu industrijo. V neki študiji je našemu kraju namenjen obsežen turistični razvoj. Vprašanje je, kako bi to dvoje - gumarska in klavniška industrija - šla skupaj s turizmom. Sicer pa delovna mesta zagotavlja tudi turistična dejavnost, do katere bo v bodočnosti prišlo.

V zvezi s člankom, ki je izšel v 26. številki našega glasila pod naslovom *Kritične ugotovitve*, pa želim povedati, da se strinjam s piscem članka, da je bila v vseh petih primerih, ki jih obravnava, narejena velika škoda, ki bi se ji s

preudarnejšim ravnanjem lahko izognili. Kljub temu imam pri posameznih primerih naslednje pripombe.

Ruševine Baumkirchnerjevega gradu niso bile porušene, kot bi lahko kdo iz opisa sklepal, ampak se je - po preučevanju sosedov - 3. maja 1953 glavni del zidovja zrušil sam, pri čemer je en del padel v reko Vipavo. Takratni občinski organ je odstranjevanje ruševin zaupal sosedu Riku Premrlu, ki je iz dela ruševin naredil sedanjo sporno "škarpo" ob reki Vipavi, kar pa je popravljivo, kot ugotavlja že avtor sam.

Za rušenje cerkve sv. Marka res ni opravičila in velika škoda je, da je ni več. Verjetno pa je k rušenju prispevalo dejstvo, da objekt že dolgo ni služil svojemu namenu in da je bil po pričevanju nekaterih krajanov v slabem stanju. Zakaj se avtor članka pri tem spotika ob prostovoljno delo, pa ne morem razumeti, saj je bilo s takim načinom dela narejeno mnogo koristnega v Vipavi.

V zvezi z zajetjem vode pri izviru Lipica je takratni predsednik sveta krajevnih skupnosti Miro Perhavec povedal, da jih je podjetje Goriški vodovodi izigralo. Predstavnik navedenega podjetja je na sestanku sveta KS prikazal in obrazložil načrt zajetja, ki ne bi okrnil samega izvira. Na tak načrt je svet KS tudi pristal in dal soglasje. Vendar se omenjeno podjetje pri izgradnji ni držalo prvotnega načrta, verjetno zaradi stroškov in hitrejšje izgradnje. Perhavec še dodaja, da so zajetje začeli graditi v njegovi odsotnosti, ko je bil na dopustu. Ko se je vrnil, je bilo že veliko narejenega. Z ozirom na dejstvo, da je bila nova mlekarina v stiski zaradi pomanjkanja vode, so verjetno tudi drugi pristojni organi pogledali investitorju skozi prste. Kljub temu, da je bila narejena velika škoda in da je šlo za samovoljnost podjetja, pa se ne moremo strinjati z avtorjem članka, ki trdi, da je šlo za namerno uničevanje naravnega spomenika. Tudi trditev, da

je izvir uničen za vse večne čase, ne drži, saj sem prepričan, da bo nekoč zopet vzpostavljeno prvotno stanje. Pri današnji tehniki ni problem odstraniti betonsko zajetje, problem je kvečjemu financiranje le-tega.

V zvezi z uničenim sodnim arhivom bi moral pisec navesti, kdo ga je uničil. Arhiv je bil v Lanthierijevem dvorcu, ki ga je zasedla bivša armada in verjetno ni spraševala lokalne samouprave, kaj lahko "počisti" in kaj ne. Tudi trditev o štiristo let starem arhivu okrajnega sodišča je nekoliko dvomljiva. V krajevnem leksikonu Slovenije beremo, da je okrajno sodišče Vipava delovalo šele od 1849. leta dalje.

Gornje pripombe pa še ne opravičujejo nepravilnosti, ki so bile narejene. Nikakor pa se ne morem strinjati z avtorjevimi zaključki oz. obsodbami, ki so močno pretirane in pristranske. Kako se more avtor spraševati, kaj je od zgodovinskosti Vipave sploh še ostalo. Mar ne stojijo še zmeraj vsi stari zgodovinski objekti razen omenjene cerkve sv. Marka. Ne samo, da stojijo, tudi vzdrževani so bili, sicer jih res ne bi bilo več. Grajsko poslopje v Taboru je bilo celo prenovljeno. Na ogromnem kompleksu Lanthierijeve graščine so bile vzdrževane vsaj strehe, na samem dvorcu pa je bilo leta 1962. obnovljeno pročelje. Na novo in v soglasju z Zavodom za spomeniško varstvo je bil urejen osrednji trg. Glavna znamenitost kraja Podskalca z zviri je ohranjena, če že ne izboljšana z ozirom na odstranitev kegljišča in izgradnjo novega mostu.

Tudi Baumkirchnerjeva stolpa, ki sta v zasebni lasti, sta primerno vzdrževana. V starem delu Vipave so bile nameščene starinske luči in javne razsvetljave. Obnovljena so bila številna pročelja starih trških hiš, da o vzdrževanju in urejanju komunalnih naprav ne govorimo. Naravnost vzorno je bila preurejena večina objektov, ki so last vipavske župnije oz. Cerkve. Mislim, da lahko k našemu kraju prištevam tudi obnovljeni dvorec Zemono, ki ga nekateri imenujejo *biser Vipavske doline*. Ne morem se strinjati z avtorjem, ko trdi, da je bila večina nepravilnosti narejena namerno. Takim dejanjem je v preteklosti botrovalo predvsem neznanje in težnja po enostavnih in hitrih rešitvah.

Na koncu avtor vso krivdo naprti zakonodajni in lokalni oblasti. O zakonodajni nima smisla govoriti, ker s temi dogodki ni povezana. Obtožiti lokalno oblast, da je dopuščala vandalizem in anarhijo, kakršna je možna samo na našem jugu, je huda obtožba za vse tiste številne krajanke, ki so nesebično sodelovali kot odborniki in funkcionarji v krajevni samoupravi in se po svojih močeh trudili za hitrejši razvoj kraja.

Prav je, da kritično obravnavamo nepravilnosti, ki so se zgodile v preteklosti. Pri tem pa moramo upoštevati vse okoliščine, ki so vplivale na nek dogodek. Predvsem pa moramo biti previdni pri izrekanju obsodb, ki jih ne bi smeli posploševati kar po dolgem in počez.

Janko Vehovar

NADALJNI PRISPEVEK K HRANILNIŠTVU IN BANČNIŠTVU V VIPAVI

Hvalevredna zamisel g. F. Cerovška, da je nekoliko oživil že obledeli spomin na nekoč cvetoče hranilništvo in posojilništvo v Vipavi. Imeli smo kar dvoje teh denarnih ustanov - zadrug, ki sta bili poleg Vinarske zadruge bistvenega pomena, posebno za

kmetijsko gospodarstvo v našem delu doline. Člani so imeli ugodne pogoje za najemanje posojil, varčevalci pa so imeli možnost varnih naložb. To je bila tudi spodbuda k splošnem varčevanju, edini poti k ekonomski samostojnosti naroda, kar je tudi že bilo omenjeno v članku.

Ta nova dejavnost je bila sad genialne ideje krščanskega socialista dr. Janeza Evangelista Kreka, ki jo je predhodno neumorno propagandiral po vseh slovenskih deželah. Odziv je bil velik, kajti narod je spoznal, da je izhod iz ekonomske zaostalosti le v zadrugištvu.

Na sliki je hiša posojilnice in Kmetijskega društva Vipava iz leta 1930, okrašena ob novi maši g. Rafka Premrla.

Škoda, da se članek g. Cerovška (objavljen v Vip. glasu št. 27) nanaša v glavnem na ustanovitveno registerske podatke in da je tudi prišlo do nekih netočnosti. Namreč F. Punčuh ni bil ustanovitelj nikakršne hranilnice in posojilnice, marveč je bil to takratni dekan Matija Erjavec. Po ustanovitvi pa se je dogodilo, da so se v njeno vodstvo vrinile osebe idejno nazorske opozicije, ki pri tem ustanavljanju niti niso sodelovale. (S slavno reprizo po stoletju v slovenski pomladi!) Ustanovitelja M. Erjavca to ni motilo. Ponovno je ustanovil enak denarni zavod: Ljudsko posojilnico in posojilnico v Vipavi, medtem ko je ona prva dobila pridevek Slapenska. Nova hranilnica in posojilnica je postala takoj močna ustanova in ob istodobno ustanovljenem

- spet po Matiji Erjavcu -Kmetijskem društvu v Vipavi, oz. Vinarski zadrugi, sta poslovali skupno in imeli pisarne v istih prostorih ter isto vodstvo, tako sta se medsebojno krepili. Njihov začetni načelnik (direktor) je bil Anton Uršič, pozneje pa Rafael Premru. Že po krajši dobi obstoja je Vipavska hranilnica in posojilnica s svojim denarjem ustanovila mlekarino v Šentvidu.

Izid prve svetovne vojne je bil za sedanji del Primorske - zlasti za mesti Trst in Gorica katastrofalen. Fašistična Italija je zasegla vso narodno premoženje, gospodarskim ustanovam pa postavljala komisarje, kar je vodilo v počasno likvidacijo. Ta val je oplazil tudi podeželje in enako tudi tod postavljali močnejšim organizacijam komisarje. To je doletelo tudi Ljudsko hranilnico in posojilnico Vipava. Bilo je leta 1932, morda 1933, ko se je predstavil komisar v osebi Endrizzija, občinski tajnik in fašija z novim uslužbencem Postirjem (lastnik minimlekarne pri Krhnetovih). Oče je bil na mestu odstavljen (ostal pa je še pri Kmetijskem društvu), medtem ko sem bil jaz - tedaj v prvem svojem službovanju - obdržan do odhoda k vojakom leta 1934 (s poznejšo vrnitvijo na Vinarsko zadrugo ob njenem razširjenem poslovanju). Že pred tem dogodkom pa se je vodstvo Slapenske posojilnice odreklo svoji posojilnici in jo prepustilo Cassi di risparmio di Gorizia. Le-ta je odprla v prostorih sedanje Hrovatinove gostilne bančno poslovalnico, kasneje se je vrnila v prvotne prostore z glavno dejavnostjo - pobiranjem davkov.

Ne bilo bi prav, ba ne bi pri tem skrčenem opisu kronike hranilništva in mimogrede Vinarske zadruge omenil, da je liberalna opozicija storila podvig in ustanovila svojo zadrugo pod naslednjo denominacijo: "Prva vipavska vinarska zadruga v Vipavi" In zanimivo, pet let po ustanovitvi zadruge, ki naj bi letos slavila 100-letnico ustanovitve, ki pa je (PVVZ) prav kmalu končala svoj obstoj.

Še pripomba k objavljeni fotografiji članov odbora Ljudske posojilnice v Vipavi. Ta fotografija ni nastala pred letom 1924! Deloma se še spominjam oseb na njej: V prvi vrsti sledijo:

1. ? Ferjančič, Budanje	7. ? Mislej, Lozice
2. Ivan Debevec, župnik Budanje	8. Ferdinand Škrli, Vrhpolje
3. Rafael Premru, Vipava	9. Matija Vidrih, Šentvid
4. Ignacij Breitenberger, dekan	10. verjetno Jernej Božič, Poreče
5. Ivan Štrancar, Planina	11. Jožef Semenič, Podraga
6. Anton Bizjak, Sanabor	12. ? Preprost, Šentvid

Vinko Premrl

* * *

JAVNO SPOROČILO

Te misli izražam proti svojemu prepričanju, ki je, da ni mogoče, da se ne spleča, da ni vredno biti človeški (dvigovati se k popolnejšemu), ker me nekaj preganja: poskušaj, poskušaj... Ni tako enostavno doseči mirno vest za tako prepričanje in ravnanje. Zato se izpostavljam vašim obtožbam, da sem brezveren, nenormalen - naj bo za duše v vicah, ko poskušam biti človeški in ne lutka. Utegnilo bi biti premalo, če bi se mi zdelo škoda zapraviti življenje za takšno prizadevanje, kajti zapravljal sem ga, ko sem verjel v lepo, v poštenost, odgovornost, prijateljstvo, v človeškost bližnjega in zapravljam ga sedaj, ko stikam po moralnem jedru, kakor da bi v vsakem moralno biti. Če pri tem padem s ceste ali me kdo porine in se potolčem, mi ne bo pomagal angel, tudi za Boga ne bo težav, pa če me tam kdo živega zasuje, ker se temu reče, da nas preizkuša ali da nas ljubi bolj, kot se nam zdi normalno. Kdor pa dela slabo, si lahko misli, kar si hoče, tudi, da je božja volja taka. Če se bo kdo zmenil zame, bo to človek, ta pa, če bo na volji. Na volji pa ne bo, če bom človeški, ker mu bom zoprni, če bi ga opominjal: "Ne delaj drugim tega, kar ne želiš, da drugi tebi."

Seveda me boli, da moram pri vsem tem, kar sem vložil, da bi življenje bilo nekaj vredno, pri tolikem trudu za vrednote, sedaj prejemati očitke (v pogledu, v besedi, v odnosu) in to največkrat s strani tistih, ki Bog ne daj, če bi imel proste roke, da bi lahko povedal, kar vem, ob pogoju seveda, da bi človeškost pred kom imela kakšno ceno. Dotlej pa bi bolj pametno storil, če bi molčal in se odpovedal temu, da bi poskušal ohranjati človeško veličino, ne pa, da se javljam preko papirja, s katerim si lahko kdorkoli kar tako ali v posmeh temu, kar sem povedal, tudi rit obriše.

Je pa tako, da vam ne verjamem, da bo Bog pri sodbi sleparil, in zato mi gre. Bom že, upam, na kakšen način stisnil zobe, da pridem do groba, da bom le potem lahko rekel: "Dovolj sem storil, da bi, kdor ima kaj neurejenega z mano, če bi le hotel, lahko razbral pomen mojega sporočanja." In pri tem bo veljalo vse, celo tudi tisto, kar bo na posranem papirju.

To imam reči:

Je morda kaj narobe: Pazim na to, da komu ne naredim škode, kajti kar je tvoje (materialno ali duhovno), ni moje in kar je moje, ni tvoje. Če sem komu kaj

slabega storil, vem, in če sem komu kaj dolžan, vem. Namreč: kar je, ni isto, da bi lahko šel mimo, kot mimo tega, česar ni.

Nobene krivice vam nisem delal, niti ko sem bil mlajši, s tem, da sem svoj svet nosil pred vami, kot da ste mi bratje in sestre, niti sedaj, ko ste mi z zgledi, da ni kje iskati ne resnice ne pravice, če padeš ljudem v roke, nagnali strah v kosti, da se kogarkoli bojim bolj kot kače.

Le kdo se tako trudi za nebeško kraljestvo in le koga čut pravičnosti boli, da mimo moje vednosti komu razlaga pomen mojih korakov ali besed? Koga bi moral iti prej vprašat, kadar imam h komu stopiti ali mu kaj reči? Komu pojasnjevati, da se sicer nad mano ne bo pohujševal in mi delal krivice?

Kdo pa je bil zraven, ko se je v meni rojevalo spoznanje lepega? Kdo je dal sposobnosti mojemu duhu, da bi mi mogel določati, koliko razlike med dobrim in slabim naj zazna ali občuti?

Kaj torej stegujete jezik, kjer ni treba? Če kdo misli, da kaj malega ve iz tega, kar je lahko videl, kaj ve o tem, česar ni videl, saj je to enako pomembno, če že naj presoja med menoj in mojim bližnjim. Če pa vam je do tega, kako bi mi škodili, potem, kaj se mi čudite, če si pomagam, kakor vem in znam.

Še kjer se očitno preliva kri, še kjer je pred belim dnevom jok in silno vpitje, je neumno, če bi omenjal: "Proč s krivico!" Kje pa kdo vidi kako krivico? Saj se vsako zlo lahko skriva pod izgovorom: imamo dolžnost, imamo pravico, imamo svobodo, imamo Boga, ki nam bo odpustil, imamo svojo vest... Sonce, ki vsako jutro spokojno vzhaja nad dobrimi in hudobnimi, je priča, Marijin kip v Logu, ki vedno enako drži roko, je priča, življenje samo, ki z ničemer ne pove, zakaj neki bi se drugim ne smelo delati gorja, je priča, da zla sploh ni. Zato ne vem, kaj naj naredim, če se z njim srečam. Da bi komu kaj rekel? Kaj bi pihal v veter, ne le da bi mi vrnil besedo v obraz, iz pljuč bi mi še sapo vzel. Vendar pa se mi upira, da bi v en koš metal nagnusno nepoštenost s tem, kar mi je nekaj vredno. Zato vas že ves čas prosim: Razvežite me krščanskih dolžnosti, da mi vsaj ne bo treba s takimi, ki so tega mnjenja, v en rog tuliti, ker jim je zunanost: uglašenost in krščanska našminkanost dovolj, ker mislijo, da se ni več potrebno meniti za to, če komu delaš zlo. Rad bi, da bi vsakdo smel imeti, kar mu gre.

Preziram šušljanje. Še taka pametnost in pravičnost! Če kdo meni, da sem neupravičeno pohodil kaj njegovega, se me da dobiti. Ne bom ga nagnal in ne bom se obračal stran. Enako, če kdo potrebuje mojo pomoč.

Kdor pa me ne pozna, ko v njem iščem človeka, tudi ni treba, da bi mi živemu ali mrtvemu presojal korake.

Nikar pa mi s tem, kar mi lahko slabega storite, ne vežite rok, da ne bo, ko se bo dajalo odgovor, kdo lahko rekel, da mi je smel uničevati življenje, ker je mislil..., ker si je predstavljal..., ker ni vedel... Ne bo dobro, ne zanj ne zame ne za vas, če bom moral reči, da ga nisem mogel posvariti, ker sem se bal jezikavih in nemalokrat zlobnih kristjanov.

Kaj naj mi bo odgovornost kogarkoli in kaj naj z nebesi ali peklom kogarkoli, če ne dobim odgovora: Samo celovitost svojega življenja in osebe hočem!

Nihče ne bo namesto mene prevzel teže moralnega zla, ki mi je šlo skozi dušo, zato, lepo vas prosim, ne me napačno razumeti: imam svoje dostojanstvo in svojo odgovornost, pa tudi svojo ranljivost.

Hvala.

Jurij Fajdiga

PLEVE IN DROBTINE

No, pa smo srečno prestali snemanje "Tantadruja", ki je, čeprav si je srčno želel umreti, le ostal živ. Vsi smo postali "filmske zvezde", ljudje, koze, kozlički, kokoši, krave, perivni plohi, kovačija, pa kaj bi naštevati ... Pa še javni red in mir ni bil moten. Še nas, ki smo nastopali podnevi, je pošteno zeblo, kaj šele tiste, ki so bili deležni nočnega snemanja. Trg Pavla Rušta pa je le dobil lepo porcijo "šodra", ki smo ga vsi veselili.

Če pa bi začeli naštevati vse pločnike v Vipavi, ki so "fuč", bi kar predolgo trajalo. Ali jih bo nova občina popravila, ali pa bomo imeli tarnanje, da za to ni "soldov", samo malo bliže. Kaj pa javna razsvetljava? Ponekod je kar v redu. Vendar: osvetliti bi bilo treba znotraj vežo, ki služi za avtobusno postajo. Potem bi bila res avtobusna postaja, in ne podnevi postaja, ponoči pa "sekret"! In tista klop, ki je -zdaj me vidiš, zdaj pa ne - bi bila lahko stalno tam. Morda bi se dala celo postaviti zidana klop z lesenim sedalom. Ko je dež in mraz, le ne moremo iti sedet k platanam!

Ko smo že pri javni razsvetljavi: na koncu trga, Pod gradom, na poti v Borovno bi bila potrebna javna luč, enako v Taboru in seveda v Podskali, pri izviru Vipave. Zaradi zveri in zaradi ljudi. Saj je povsod blizu gozd in se lahko priklati lisica ali druga stekla žival. Kake dve, tri luči več res ne bi uničile proračun občine, kakršna že bo!

Nada Kostanjevic

VREMENSKO POROČILO

	VIPAVA	NANOS
MAREC	Le 62.4 l/m ² dežja (4 deževni dnevi), največ padavin 26.3., nobene nevihte, min. temp. 3°C, max. 22°C.	15.6 l/m ² dežja, sorazmerno toplo, min. temp. -3°C, max. 16°C, snega ni bilo nič.
APRIL	167.3 l/m ² padavin, največ 1.4., v začetku meseca večkrat slana, od 8.1.-10.5. ni bilo nobene nevihte, min. temp. 3°C, max. 28°C.	141.5 l/m ² dežja, 11.4. je padlo 45 cm snega, min. temp. -3°C, max. 19.5°C.

PARTE d.o.o. pogrebne storitve

Žapuže 105, Ajdovščina

V Žapužah začnemo z izvajanjem pogrebnih storitev:

- prevozi, kozmetika in pokop umrlih,
- organizacija pogrebnih svečanosti ter pokopa,
- urejanje grobov in sakralnih objektov,
- trgovina s krstami, nagrobnimi znamenji in drugimi potrebščinami.

Strankam bomo na razpolago vse dni v tednu in potrudili se bomo ugoditi vsem njihovim potrebam in željam.

Informacije in naročila storitev sprejemamo na gornjem naslovu ali po telefonu

št. 61-898.

Se priporočamo.

POPRAVKI

V sestavku o Florjanu Skapinu (VG št.27) je pravilna letnica rojstva 1928.

PRISPEVKI ZA VIPAVSKI GLAS OD 10.3.1993 DO 20.5.1994:

Klara Božič	Kreljeva 6	1.000 sit
Dora in Lucijan Bratož	Vojkova 34	1.000 sit
Jože Čuk	Beblerjeva 20	2.000 sit
Jurij Fajdiga	Na Hribu 6	2.000 sit
Pepina Ferfila	Titov trg 4	5.000 sit
Nadelia Hrovatin	Na Hribu 8	1.500 sit
Alojzija Marc	Titov trg 21	500 sit
Ivanka Meze	C.18. aprila 7	1.000 sit
Martin Silvester	Ljubljana	1.000 sit
Cijan Štoka	Gradnikove br. 8	1.000 sit
SKUPAJ:		16.000 sit

Vsem se najlepše zahvaljujemo!

27. številko je v celoti plačal naš rojak Ivan Pavzin, ki živi v Šempetru.. Najlepša hvala!

VIPAVSKI GLAS - glasilo KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA
MAJ 1994
550 izvodov

Uredniški odbor:

Gizela Furlan - urednica, Magda Rodman, Vera Poniž, Nada Kostanjevic,
Cijan Štoka, Peter Vrčon, Franc Cerovšek, Ivan Princes, Mirjam Graovac
in Marija Ceket - lektorica.

Naslovno stran: Branko Tomažič

Ilustriral: Marko Andlovic

Tisk: Papirna galanterija SEDMAK, Ajdovščina

Luzerne Lipava